

ANTONII
POSSEVINI
SOCIETATIS IESV
CICERO

Collatus cum Ethnicis, & sacris Scriptoribus.

Ad Bibliothecam Selectam Auctoris pertinens.

QVO AGITVR

De ratione conscribendi Epistolas.

De Arte Dicendi, etiam Ecclesiastica.

SVPERIORVM PERMISSV.

ROMÆ,

Ex Typographia APOSTOLICA VATICANA.

M. D. XCIII.

ANTONII
POSSEVINI
SOCIETATIS IESV
CICERO

Collatus cum Ethnicis, & sacris Scriptoribus.

Ad Bibliothecam Selectam Auctoris pertinens.

QVO AGITVR

De ratione conscribendi Epistolas.

De Arte Dicendi, etiam Ecclesiastica.

SVPERIORVM PERMISSV.

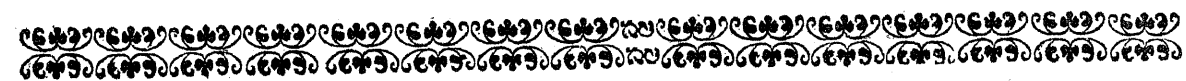
ROMÆ,

Ex Typographia APOSTOLICA VATICANA.

M. D. XCIII.

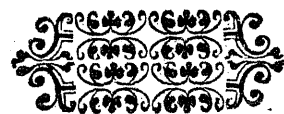
A R G V M E N T V M
S E Q V E N T I S L I B R I .

QUATTOR in partes, Opera, quæ Ciceronis extant, diuiduntur. In Epistolas: In præcepta Oratoria, quæ *Τεχνικά* vocant: In Orationes: In Philosophica (sive ut malunt) *Φιλοσοφικά*: Quarum partium occasione agitur, quod in proximis capitibus cernitur.

C A P I T A .

1 Ciceronis Epistolarum Genera, sive Characteres. 2 Collatio Epistolarum Ciceronis cum alijs, tum Ethnicis, tum sacris Scripturis. 3 Libanii Sophistæ Græci Epistolarum characteres in Latinum versi. 4 Eiusdem de Elegantiâ, & ornatu Epistolarum. 5 Eiusdem de Epistolarum exordio, & proprijs materijs vniuscuiusque generis, sive characteris. 6 Triginta quinque Auctorum Græcorum nomina, qui Epistolas scripserunt, quæ etiam nunc extant; & ubi. 7 Gregorij Nazianzeni Epistolarum varij characteres, cum proprijs materijs, in Latinum versi. 8 Cum non eadem ratio sit Epistolas scribendi apud Respublicas, apud Principes, apud eos qui clauum Ecclesie tenent, vnde nam recte informa-	ri possint, qui sese dant huic muneri. 9 De Rhetorica M. Tullij, ubi obiter de Ethnicis, qui antiquitus, & de Christianis, qui rectè hoc seculo de ea egerunt. 10 Ex ijs, qui de arte dicendi scripserunt Italicè, Iasonem Norem optima quædam tradidisse, & quæ. 11 De Orationibus Ciceronis, vbi & collatio cum ijs, quæ Prophetæ, ac Patres nobis reliquerunt. 12 Oratoris præstantissimi species in Paulo Apostolo ex Ioanne Chrysostomo. 13 Philosophica M. Tullij. 14 Io. Francisci Pici Mirandulæ Comitis Epistola doctissima de Imitatione ad Petrum Bembum. 15 Ciceronis Editio emendatior, & insignes aliqui eius Interpretes.

CICE-

C I C E R O N I S
E P I S T O L A R V M
P A R T I T I O , E T G E N E R A .

C A P V T P R I M V M .

VAE Ciceronis extant Epistolæ, siue ad plures, quæ dicuntur Familiæres; siue ad vnum Atticum missæ quæ iustiore titulo vocari possent familiæres, & omnes ad Negotiale, vel Morale genus, seu potius ad Deliberatiuum, Iudiciale, Demonstratiuum, referuntur: quemadmodum inter alios, doctè, ac breuiter IOANNES VOELLVS Societatis nostræ obseruauit eo libello, quem de Ratione conscribendi Epistolas vtilissimum reliquit; qui antea editus, prodijt iterum in lucem Anno huius seculi LXXXIV. Lugduni apud Ioannem Pillehotte.

IOANNES VOELLVS.

Tria genera Epistolarum.

SVASORIAE EPISTOLAE.

Diffusoriae.

Hortatoriae, Dehortatoriae.

Petitoriae.

Commendatitiae.

Consolatoriae.

Responsum ad consolationem. Monitoriae.

7. ep. 8. Scripsit ad me Cæsar. Lib. 9. ep. 8. Et si munus flagitare. Lib. 14. ep. 18. Considerandum vobis. Sed harum prior, obiurgationem non etiam duæ posteriores.

Inde item cerni potest quidquid ad Iudiciale genus pertinet; quo accusamus, aut defendimus; querimus, aut expostulamus; exprobramus, aut comminamur; purgamus, aut inuehimur; deprecamur, aut eiusmodi facimus; quales epistolæ sunt. Criminariae, lib. 8. ep. 13. Pudet me. Lib. 11. ep. 3. Defensoria, lib. 3. ep. 7. Pluribus verbis. & 8. Et si quantum. Lib. 5. ep. 2. Si tu, exercitusque. Lib. 11. ep. 27. & ep. 28. Magnam voluptatem. Expostulatoria, lib. 3. ep. 6. Cum meum actum. Lib. 5. ep. 7. Si tu, exercitusque. Lib. 7. ep. 9. Iam diu ignoro. Lib. 16. ep. 26. Verberavi te. Exprobratoria, lib. 5. ep. 5. Et si statueram. Purgatoria, lib. 2. ep. 1. Quamquam me nomine negligentia. Excusatoria, lib. 1. ep. 1. Ego omni officio. & ep. 9. Periucundæ mihi fuerunt. Lib. 10. ep. 2. Meum studium. & ep. 23. Numquam, & ep. 31. Minimè mirum. Lib. 11. ep. 13. Iam non ago tibi gratias. Lib. 15. ep. 5. Quod & resp. me.

EPISTOLAE PERTINENTES AD IUDICIALE GENUS.

Criminariae.

Defensoriae.

Exprobratoriae.

Purgatoriae.

Excusatoriae.

EPISTOLAE DEMONSTRATIUI GENERIS.

Nunciatoriae.

Lamentariae.

Gratiarum actionis.

Gratulatariae.

Officiosa.

Denique Demonstratio genere ea continentur omnia, quæ ad genus deliberatiuum, & iudiciale commodè redigi nequeunt: Cuiusmodi sunt epistolæ nunciatoriae, seu narratariae, lamentatariae, gratiarum actio, gratulatoriae, officiosæ, disputatariae, collaudatariae. Nunciatarum formæ epistolarum extant, lib. 1. ep. 2. Id. Ian. & ep. 4. Ad xvi. Cal. Feb. & ep. 5. Tametsi nihil. & ep. 8. De omnibus rebus. Lib. 2. ep. 15. Non potuit. Lib. 4. ep. 12. Et si scio non. Lib. 5. ep. 6. Cum ad me Decius. Lib. 7. ep. 2. Mandatum tuum. Lib. 8. ep. 15. Lamentariae. Vel meo ipsius interitu. Lib. 14. ep. 1. Et litteris. & ep. 3. Accepi ab Aristocrito. Gratiarum actionis, lib. 3. ep. 13. Quasi diuinare. Lib. 10. ep. 4. Gratiissima. Lib. 15. ep. 11. Quantæ tibi. Gratulariarum, lib. 2. ep. 5. Hæc negocia. & 9. Primum. Lib. 15. ep. 7. Te & pietatis. & ep. 8. Maxima sum. & ep. 9. Marcellum. & ep. 12. Et si mihi nonnunquam. Officiosa, lib. 6. ep. 10. Ego quanti te faciam. quæ in quibusdam

budam codicibus est 9. Lib. 5. ep. 8. Quantum A

Iocofæ.

Accedunt Iocofæ epistolæ, quales lib. 1. ep. 10. Cur enim tibi. Lib. 7. ep. 12. Mirabar quid esset. & ep. 14. Chryfippus. & ep. 16. In equo Troiano. Lib. 9. ep. 4. & ep. 20. Dupliciter delectatus sum. Lib. 15. ep. 16. Puto te iam.

Mixtæ.

Præter has autem, sunt mixtæ, quales sunt apud Ciceronem admodum frequentes.

COLLATIO EPISTOLARVM Ciceronis cum alijs tum Ethnicis, tum sacris Scripturis. Cap. II.

IN his igitur omnibus, siue mixtis, siue simplicibus, fatendum est, Ciceronem multa suppeditare, quæ ad rectè, ac prudenter scribendum conferant. Verumtamen qui rem acutiùs inspiciunt, maiorem sæpè in C. Cæsare, in M. Bruto, in Catone, & alijs Romanis Principibus prudentiam, & soliditatem agnoscunt: Quanquam si tam multas istorum epistolæ habemus, quàm multas ipsius Ciceronis habemus, fortasse multum esset, quod in eis quoque notaretur. At quoniam plerique omnes à scribendis epistolis iacere solent fundamenta linguæ Latinæ, & adeo reliquorum studiorum; primaq. hæc semina, summi momenti sunt, si bona, ac diligenter culta sint; ideo non solum ætate grandioribus, & vsu iam rerum aliquo valētibus, quibus potissimum hæc scribimus; verum etiam Humanarum litterarum Professoribus enitendum est, vt non tam colligendis & decerpendis hinc inde phrasibus opera detur, quàm vt ingenia acuantur; sciant verò deinceps, totidem verbis rem ipsam æquare, ne quasi hydropes distendantur inæquali, & multiplici dictione; intelligant item, scribendas esse res, sicut rerum natura, & ratio postulat; nimirum, vt Ciceronem, & bonos alios Auctores sibi seruire faciant, non autem Ciceroni & alijs ipsi inserviant; quemadmodum ij faciunt, qui volutantes Ciceronis epistolæ, illius potius sensa & verba, quàm quæ ipsi habent in animo, depromunt: Quod sanè fit, quoniam res pariunt ante conceptū. Et verò, licet adolescentibus non facilis sit acquisitio prudentiæ, quoniam ætas hæc nullo rerum vsu adhuc probata, vix quidquam sapit; breui tamen hoc vitæ spatium cogitandum est, multa comparari posse, quæ postea Reip. futura sint commoda, si initio ingenijs teneris pro captu eorum aptè instillentur. Quare & summo opere conducet, vt intelligant, non sibi iurandum esse in Ciceronis epistolas; sed cum varia sint hominum ingenia, multiplicesq. naturæ, diuersæ item inter sese voluntates, negotia verò penè infinita, & status rerum, ac religionis, ab antiquo illo Ethnicismo alienissimus, scribendum esse sepius aliter, atque Cicero fecit: Quinetiam eiusdem generis epistolæ, latuerunt (trecentas enim scio, qui Græcas apud se habet ex ijs, quarum magnam partem, dum in exilio & multa pateretur, & plura in Dei gloriam patraret, scribebat præcipuè ad Olympiã) certè sensa alia, & eloquentiam è Diuino fonte Spiritus sancti manantem haurient, quàm quæ ex Ethnicis tantum Scripturionibus hauriri solet.

CICERONIS Epistolis aliæ præferuntur.

CAVTO optima in efformandis ingenijs ad scripturionem Epistolarum.

Scribendas esse, sicut rerum natura, & ratio postulat.

Non esse iurandū in Ciceronis Epistolas.

stolas identidem esse inter sese conferendas, siue Ciceronis, & Cæsaris; siue Catonis, & aliorum; siue item C. Plinij, & aliorum, in quibus cernuntur viror, & flores; seu Senecæ, atque item Platonis, & Dionis, & eiusmodi aliorum, qui litteras nobis ad amicos suos scriptas reliquerunt. Sanè, si quis ea, quæ Cicero Catoni scripsit, dum triumphum ambibat, & quæ Cato huic respondit, simul contulerit, videbit, quantum præ illo Cato sapiebat.

At verò (vt è scholis egrediar, & cum prudentibus & prouectioribus agam) si ad hæc omnia accesserit sedula virorum prudentium observatio, vt ex SS. Cypriano, Augustino, Dionysio Areopagita, Ignatio, Martiali, Basilio, & Gregorio Nazianzeno, Hieronymo & alijs Patribus; Leone, Gregorio Magnis, Bernardo & alijs, selectæ quædam epistolæ habeantur ad manus, quæ cum Ciceronianis in vnoquoque genere conferantur, intelligent, quantum distet Christianæ pietatis elegantia, eloquentia, grauitas, & maturitas, ab ijs, quæ Cicero naturali quadam vi, & exercitatione eloquenter pronunciauit: Cum etiam cui Diuinæ gratiæ vigor deerat, mirum non est, si plerumque tumor, & fastus inanis gloriæ aderat, qui si initio ex crebra & vnica volutatione istius epistolarum, adolescentum animos inuadit, vix vnquam deinceps (titillante sensu, & proprij amoris insito fomite eum fouente) eximi potest.

Extat verò Eucherij ad Valerianum epistola Parænetica quæ vna superat fœcetas alias, quæ cordatissimè videri possunt ab Cicerone fuisse perscriptæ.

Extat (inquam) Ioannis Auilæ altera Epistola ad Hispalensis ciuitatis quem vocant Asistentem, hoc est Prætozem, siue Præfectum: Quæ Epistola si conferatur cum ea, quam de administranda Prouincia Cicero scripsit ad Quintum Fratrem, intelligetur ecquo spiritu vtraque dictata, sit. Sanè Io. Auila eam, vt reliquas quæ in vtilissimo libro Epistolarū eius Spiritualium collectæ sunt, expectationem omnium superat.

Ac sanè præter Græcorum illorum Patrum, quos supra citauimus nomina, & Epistolas prodijt Parisijs in hęc anno huius sæculi octogesimo quinto. S. Isidori Pelusiota Epistolarum amplius mille ducentarum volumen in tres libros distributum: quibus è regione accessit Latina Iacobi Billij Prunæi interpretatio: Quem Isidorum Suidas & virum eloquentissimum, & Philosophum ac Rhetorem; atque tria Epistolarum millia scripsisse testatur, quibus Diuinam Scripturam interpretabatur: Euagrius autè scribit, Theodosio Magno Imp. gratissimum fuisse; qui & carnem sic maceravit laboribus, sicq. animum arcanis, & Diuinis doctrinis saginavit, vt vitam Angelicam, & viam expressamq. effigiem vitæ Monasticæ, ac Diuinæ contemplationis omnibus perpetuò intuendam proponeret.

Quòd si Diuina Bonitas cõcesserit, vt prælo dentur,

Conferendas esse inter se Ciceronis, Cæsaris, Catonis, C. Plinij, Senecæ, Platonis, Dionis, & aliorum Epistolas.

Observatio in Epistolis Patrum.

EVCHERI Epistola Parænetica.

ISID. PELUSIOTA.

diuisio edd. 6. 7. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.

Lib. 1. c. 15.

Apud Claris. Lullinum Patri siu Venet.

dentur, quæ hætenus S. Ioannis Chrysofomi Epistola, latuerunt (trecentas enim scio, qui Græcas apud se habet ex ijs, quarum magnam partem, dum in exilio & multa pateretur, & plura in Dei gloriam patraret, scribebat præcipuè ad Olympiã) certè sensa alia, & eloquentiam è Diuino fonte Spiritus sancti manantem haurient, quàm quæ ex Ethnicis tantum Scripturionibus hauriri solet.

Sedenim & Apostolicæ habentur epistolæ, quæ cum ad omnes omnium generum homines missæ fuissent, vt salutem consequerentur, vix dici posset, quantum cælestis sapientiæ ingenerarent animis si bona illarum pars memoriam mādaretur potiusquàm ineptiæ & nugamētā, quæ auertunt animas à recto. Et sanè suo sæculo S. Ioannes Chrysofomus mirabatur, reperiri plurimos, qui neque quot S. Pauli essent Epistola, cognoscerent: cum tamen Ethnica scripta, & blateramenta fabulosa probè callerent. Vna certè, & Altera S. Petri Epistola, nonne omnes omnium Ethnicorum epistolas, maiestate, mansuetudine, scribendi modo superat?

Iam verò, quæ Epistola dici possunt Historica, cum inter Ciceronianas pleræque extet, nec defuere postea, qui idem genus scribendi secuti sint, habemus certè quæ cum antiquis conferri possint Ioannis Petri Massæi & aliorum è societate nostra de Indicis rebus litteras ab ijs Latinas factas, ad religionem plerumque spectantibus, quæ & ad scribendum elegantiam, & ad Proximos inuandos vberem pietatem continent.

- 1. Salutantem,
2. Salutatos,
3. Salutem,
1. Persona salutans describitur ex
1. Nomine,
2. Conditione,
3. Dignitate,
4. Officio prædicandi Euangelium: hoc autem laudatur ex
1. Origine,
2. Vetustate,
3. Veritate testium,
4. Fructu, qui quidem est Filius Dei nobis incarnatus: Quem Dei Filium commendat ex
1. Potentia virtutis,
2. Liberalitatis largitate.
2. Personas salutatas duplici titulo exprimit, & honorat,
1. Aeterno,
2. Temporalì.
3. In salute duo maxima bona Romanis præcatur,
1. Principium omnium bonorum,
2. Finem vltimum omnium bonorum.

Iam vt ad Ciceronem redeam, cum priore Epistola familiarium ad Lentulū, de religione, Sibyllinisq. litteris scribat, sæpè verò alibi materiam præbeat, de virtutibus agendi; atque in ijs, quæ ad Atticum scripsit, interdum ea verba pronunciet: TEMPVS EST, VT DE AETERNA VITA COGITEMVS, nemo nõ intelligit, quantum ex huiusmodi locis capere quisque possit occasionem siue ad se ipsum, siue ad alios in pietate firmandos.

Ceterum, quæ sunt adhibenda in vnaqueque Epistolarum forma, vt Christianè scribamus, quæve Epistolæ partes esse debeant, & quamnam antiquis salutatio præfigebatur epistolis; tum quoddam genus dicendi, quæ breuitas, elegantia, perspicuitas, & compositio esse debeat, satis ex eiusdem Ioannis Voëlli præceptionibus breuissimis, & perutilibus, poterit quisque colligere: Cum interim rei, de qua agitur, perfecta cognitio, & charitas, duo illa sint, quæ scripturionem aiment, & reddant illustrem.

Quòd si quis Vir Ecclesiasticus salutationes, quas Apostoli suis Epistolis præponebant, cuperet nonnumquam imitari, qua parte id ad eorum officium spectaret, extat Sixti Senensis exemplum compendij in principium Epistolæ ad Romanos; quo item exemplo, mutatis mutandis, quibus ad cetera salutationum genera interdum vtì commodè posset. Sic autè Sixtus. Prima (inquit) pars huius epistolæ, salutationi deseruiens, tria complectitur, quæ epistolam fide dignam, & acceptabilem reddunt, videlicet,

- 1. Paulus.
2. Seruus IESV CHRISTI,
3. Vocatus Apostolus,
4. Segregatus in Euangelium
1. Dei.
2. Quod ante promisit
3. Per Prophetas in Scripturis sanctis,
4. De Filio suo; qui factus est ei ex semine David, secundum carnem.
1. Qui declaratus est Filius Dei
2. Per quem accepimus gratiam.
2. Omnibus, qui sunt Romæ,
1. Dilectis Dei,
2. Vocatis Sanctis.
1. Gratia vobis, &
2. Pax à Deo Patre, & Domino nostro IESV CHRISTO.

PIETAS quomodo insinuanda ex epistolis quibusdam Ciceronis.

FORMA, partes, salutatio, & aliæ qualitates scribendam Epistolarum.

SALVTATIONES quales in Apostolicis Epistolis. Lib. 3. Bibliotheca Sandæ.

LIBANII SOPHISTÆ GRÆCI A
Epistolarum characteres in Latinum
uersi. Cap. III.

AT Libanius ante multa sæcula caracte-
res Epistolarum Græcè cōscripsit; quos
expedit, huc adtexere; vt qui norunt ad Dei
gloriā proficere, ij inde eliciant, quod prodesse
queat, informandis, vel iunioribus in Schola;
vel alijs extra scholam; nempe, qui scriptioni
de publicis negocijs addicuntur. Is igitur sic.
Epistolarum quidem character varius est, &
multiplex. Vnde necesse illi fuerit, qui con-
scripturus est epistolas, ne simpliciter, aut vt
res sese obtulerit, sed potius cum summa & di-
ligentia, & artificio conscribat. Nimirum is
quā accuratissimè, dummodo posset, scri-
beret, si sciret, quid epistola fuerit, & quid in
ea fas sit dicere, aut in quot etiam diuidenda
sit appellationes. Epistola enim est colloquū
absentis ad absentem, quod litterarum sit sub-
sidio, & vtile eius institutum complet: In ea
namque loquitur, veluti præsens cum absente.
Sed in multa & varia diuiditur cognomina.
Non etenim, quia vno nomine epistola voca-
tur, iam etiam omnium epistolarum, quæ vbi-
que circumferuntur, vnus dumtaxat erit cha-
racter, aut vnus cognomen, sed varia sunt, &
inter se, vt dixi, diuersa. Sunt autem om-
nia hæc cognomina, quibus epistolaris cha-
racter continetur. Est enim epistolarum alia
exhortatoria, alia accusatoria, alia intercesso-
ria, alia commendatitia, alia ironica, alia gra-
tias agens, alia familiaris, alia precatoria, alia
minatoria, alia excusatoria, alia admonitoria,
aliam penitentialis, alia exprobratoria, alia co-
dolens, alia obsequentia, alia congratulato-
ria, alia despectoria, alia expurgatoria, alia re-
sponsoria, alia irritatoria, alia consolatoria,
aliam criminatoria, aliam nunciatoria, aliam lamen-
tatoria, aliam mandatoria, aliam laudatoria, aliam
doctrinalis, aliam conuictoria, aliam obiurgato-
ria, aliam interrogatoria, aliam dehortatoria, aliam
inunctoria, aliam enunciatia, aliam cauillato-
ria, aliam moderatoria, aliam enigmatica, aliam
submonitoria, aliam tristatoria, aliam amatoria,
aliam mixta. Est itaque exhortatoria, qua que-
piam adhortatur, nempe instigatur, vt ali-
quid siue adgrediatur, siue abstineat. Hortato-
rio autem in duas partes diuiditur, in exhorta-
tionem, & dehortationem. Nonnulli etiam
hanc consultatoriam dixerunt, sed minus rectè:
Differt enim exhortatio à consultatione: Nam
adhortatio, est oratio, quæ hortatur, neque cō-
trouersiam admittit: vt si quis dicat, bellum
esse suscipiendum; multa enim sunt commo-
da, quæ ex bello proueniunt: alter autem con-
tradicat, bellum videlicet non esse suscipi-
endum, quoniam multa ex bello accidunt incom-
moda, vt sunt clades, captiuitates, vulnera,
plerumque etiam vrbium deuastationes, &
plura id genus mala. Accusatoria, per quam
desideramus alicuius officium. Intercessoria,
per quam intercedimus in aliquo negotio.

CHARACTER
epistolari
varius.

Epistola
quid sit.

EXHORTA-
TORIA epi-
stola.

Exhorta-
tio differt
à consul-
tatione.

Commendatitia, vbi amicos amicis commen-
damus. Ironica, in qua loquimur à principio
simulatis verbis, sed in fine scopum eorum de-
claramus, vt quidquid dictum sit, nos per dis-
simulationem dixisse intelligamur. Gratias
agens, in qua nos gratos esse de re aliqua
ostendimus. Familiaris, in qua solam beneuo-
lentiam declaramus. Precatoria, in qua pre-
camur amico, vt id, quod velit, adsequatur.
Minatoria, in qua minamur cuiquam. Excusa-
toria, in qua admonemus alium: nonnulli ve-
rò hanc etiam approbatoriam dixerunt. Pæ-
nitentialis, in qua videmur penitere eorum
quæ subiimus, aut in quibus errauimus. Ex-
probratoria, in qua illud amico obijcimus, in
quo deliquit. Condolens, in qua condolere
cum ijs videmur, quibus aliquid mali accidit.
Obsequentia, in qua obsequimur illi qui tri-
stitia adfectus erat nostri nomine. vocant etiā
hanc Apologeticam. Congratulatoria est, in
qua congratulamur ei, qui probi quiddam
egit. Despectoria est, cum in re quāpiam tā-
quam frugali superbimus. Expurgatoria est,
in qua infimulati reijcimus vitium in eum, qui
nos infimulauit. Responsoria, in qua respon-
demus ijs, quæ sunt nobis scripta. Irritatoria,
qua infligamus, & prouocamus alium, vt pu-
gnam in eum alio. Consolatoria, in qua
consolamur eos, quibus mala acciderunt. Cri-
minatoria, in qua iniuria aliquem propter er-
rorem insignimus. Nunciatoria, in qua ami-
cum facimus certiorem de rebus, quæ nobis
male, aut bene acciderunt. Lamentatoria, in
qua alicuius vicarium agimus. Laudatoria,
in qua laudamus amicum, qui virtute aliqua
excellit. Est autem obseruandum, quod laus
differat ab encomio. Laus enim est oratio lau-
datoria, quæ vnā dumtaxat rem extollit:
Encomiū verò sermo encomiasticus, qui mul-
tas res in se comprehendit. Ea itaque episto-
la, quæ vnā alicuius rei laudem continet, vo-
catur Epænetica, id est Laudatoria: quæ verò
multarum, Encomiastica. Doctrinalis, in qua
causam, cur ita accideret, exponimus. Con-
uictoria, in qua conuincimus eum, qui id quod
fecit, aut dixit, abnegat. Obiurgatoria, in qua
obiurgamus peccantem. Increpatoria, vbi
amicum increpamus. Interrogatoria, quan-
do id rogamus, quod fugit nos, vt inde redda-
mur doctiores, de quo rogauimus. Dehorta-
toria, in qua quempiam dehortamur, omnēq;
metum eripimus. Inunctoria, in qua rem
amico iuxta suam ipsius sententiam iniungi-
mus, consilium ab eo petitori. Enunciatia,
in qua enunciamus, atque præcipitem senten-
tiam super aliqua re pronunciamus. Cauilla-
toria, in qua cauillamur, hoc est dicto aliquo
faceto alium aggredimur. Moderatoria, vt
quæ in medio versatur, & quasi humi serpit.
Aenigmatica, in qua alia dicuntur, alia intelli-
guntur. Submonitoria, in qua apparamus,
quæsi negotij submonere, vt scopum nostrū
in eo incidamus, atque finiamus. Tristatoria,
in

in

in qua tristari nos exhibemus. Amatoria, in
qua verba facimus ad eos quos amamus. Mix-
ta, quam ex varijs characteribus & diuerso ge-
nere conscribimus. Hæc sunt igitur epistola-
rum cognomina, in quæ ipsæ diuiduntur.

DE ELEGANTIA,
& ornatu epistolarum.
Cap. IIII.

PORRò autem necesse fuerit, vt is qui epi-
stolas accuratè & rectè conatur scribere,
non solum argumenti commoditate, sed etiam
phraeos siue styli ornamenti vtatur, atque
cum modestia Atticisset, ne præter decorum
etiam phaleras verborum ostendet. Indecora
enim salutatio, eiusdemq; immoderata verbo-
rum luxuria, nimiusq; Atticismus, res sunt
prorsus alienæ ab epistolarum formis & cha-
racteribus, quemadmodum omnes antiquio-
res voluerunt. Quamobrè Philostratus Lem-
nius pulcherrimè ad hunc modum testatur:
Oportet, inquit, epistolæ phrasim vulgata lo-
quendi consuetudine adhuc magis esse Atticā,
& tamen Atticismo magis consuetam, neque
nimis altam, neque vsque adeo humilem, sed
inter vtramque mediam. Conueniet autem
ornare epistolam perspicuitate, & iusta breui-
tate, tum etiam æqua præclarum vocum tem-
perantia. Perspicuitas enim optima omnis
orationis dux est, præcipuè verò in epistolis.
Neque tamen ea est succincta breuitate cor-
rumpenda; neque rursus dum nimium perspi-
cuitati studeat, immodicè est delirandum, sed in
medio potiùs incedendum est. In qua re nos
acres iaculatores maximè imitari licebit.
Quemadmodum enim solertis est hominis, nō
multum à scopo, qui sagittarijs præfixus est,
aberrare, neque tamen id quod est in scopo,
pertingere, nimiumq; à recto abesse, sed scopū
tantummodo aptè, & immotè contemplari, at-
que hunc eundem petere: sic etiam prudentis
est, nihil præter decorum in epistolis nugari,
neque breuiloquentiam ex ipsa penuria affe-
ctare, neque perspicuitatem inuolucris inuol-
uere; immò potiùs cum facunda dicendi tem-
perantia suum institutum eò, quod vult, dirige-
re, & quod dicendum sit, aptè & appositè de-
monstrare. Hæc est enim maiestas epistolæ,
vt se rebus accommodet. Neque verò vsque
adeo elegans fuerit, dicēdi copiam, tamquam
summum vitium, contemnere. Verūm non-
nullas aliquando epistolas, si res postulauerit,
licebit ad negocij commoditatem producere.
Gratia autem historiæ, fabularum amenitas,
antiquorum scriptorum auctoritas, appositae
prouerbia, tum etiam philosophiæ sententiæ
rectè & eleganter epistolam dilatabunt.

DE EPISTOLARVM EXORDIO,
& proprijs materijs vniuscuiusque
generis. Cap. V.

HÆc breuiter de epistolarum caracte-
re diximus, atque hæc præcepta eruditiss

fatis esse sumus opinati. Nunc verò etiam
epistolas subiungam, ita quidem, vt vnici que
suum addatur cognomen. Obseruandum est
præterea diligentissimè, vt qui studeat aliquid
scribere, nihil ante characterem, qui est episto-
læ, longius deliret, atque nugetur, siue adiecti-
tijs vtatur vocibus, quasi nihil aliud, nisi mera
adulatio, & seruilis quædam humilitas esse in
litteris videatur. Hoc ergo modo exordietur.
Amicus amico S. D. Nam omnes ex antiquio-
ribus auctoribus, qui nos non solum eruditio-
ne, sed etiam sapientia præstant, ad hunc mo-
dum exordia habuisse videntur. Vnde oportet
etiam, qui sibi illos imitandos proposuerit,
eorum adhuc sequi vestigia. Hæc autem haben-
tur epistolæ, quæ sunt præscriptæ.

Genera epistolarum.

Plurimum te oro, amicorum omnium cla-
rissime, vt semper optimorum virorum
studiosus esse velis. Longè enim pulchrius est,
bonos imitari, & bene audire, quàm malos
sequi, & apud omnes tandem malè audire.
Non rectè fecisti, quum eos iniuria affe-
ceris, qui optimè de te meriti sunt. Nam & alijs
iniuriæ fenestram aperuisti, vt suis semper be-
nefactoribus malefaciant.
Etiam si olim semper precatus sim, nunc ve-
rò maximè precor, vt tam piū tuum institu-
tum, dignum consequatur finem. Non autem
ignoro, quin voti compos sim futurus. Iustum
enim est, amicos facillimè, quod petunt, adse-
qui posse; præcipuè verò cum honestum fue-
rit, quod rogant.
Hunc, qui nostras tibi reddit litteras, & pro-
bum, & doctum hominem, tuo hospitio susci-
pere non dedignaberis. Facies enim, quæ de-
cent te, & quæ mihi gratissima sunt futura.
Non possum satis admirari tuam modestiā,
qui tam breui tempore animam ab æquitate
in contrarium, non enim audeo dicere, in fla-
gitium, deflexisti. Sic autem par est, non ini-
micos sibi velle reddere amicos, sed amicos
inimicos. Res enim ita acta est, vt ea non so-
lūm amicis indigna, sed etiam tua stultitia, &
ignauia maximè indigna esse videatur.
Licet profectò ob alia multa in me officia,
tua liberalitati gratias agam: maximè tamen
huius rei gratia, qua me impensius ceteris om-
nibus adiuuisti.
Cum satis habebam domesticos tabella-
rios, volui tuam humanitatem, etiam litteris
salutare. Iustum etenim est, germanè amicos
præsentis venerari, absentes verò mutuis sa-
lutare litteris.
Vtiam Deus velit, vt possim tuum conspe-
ctum videre, & intueri, quo etiam posthac
continuè, vt olim, frui liceret. Deo immorta-
li quoque de hac re gratias sum acturus.
Vtere omnibus in precando viribus, animū
tamen non mutabo. Nam si mutauero, multa
incommoda experieris, quæ nunquam adhuc
expertus es.

Nihil

Exordia
qualia e-
rant anti-
quus a-
pud Græ-
cos in E-
pist. scri-
bendis.

Exhorta-
toria.

Accusato-
ria.

Interces-
soria.

Commenda-
taria.

Ironica.

Gratias
agens.

Familia-
ris.

Precato-
ria.

Minato-
ria.

Excusatoria. Nihil equidem feci, vir optime, quibus auditis, me tam grauer accusas. Quare velim, vt nihil finitri de me suspiceris. Non te decet, calumnia fidem habere, & mendaci famæ, quæ nihil fani curat. Belli enim mater est calumnia.

Admonitoria. Sæpenero agricolam nostrum iniuria affecisti, quasi non cogites, eam iniuriam in nos quoque esse redundaturâ. Quare posthac desiste, ne & prioris iniuriæ poenam de te sumam.

Pœnitentialis. Scio, & certò quidem, quòd malè egerim. Quapropter pœnituit erroris, atque veniam peto: tu autem condonare non dedignaberis. Nam iustum est, amicorum peccatis ignoscere, præcipue verò, quum sibi veniam dari precentur.

Condolens. Verè ex animo tibi còdolui, vbi ad nos perueniunt, quæ tibi præter spem, & opinionem tuam acciderant aduersa. Deum precor, vt te quamprimum illis eripiat. Est amicorum quidem semper precari, vt amicos à periculis liberatos videant.

Obsecutoria. Ipsa equidem re obtemperavi, quod verbis pollicitus sum. Nolui enim te admonitorem, vniquæ mea causa offensum iri. Si verò in ijs, quæ aut dicta sunt à me, aut facta, læsus fueris, scias vir optime, nullam me posthac illorum mentionem esse facturum. Animus enim mihi est, amicos vbique referuare ab eo, quod triste futurum arbitror.

Congratulatoria. Plurimum tibi gratulor, quòd tantâ nomenclaturam in domesticis rebus administrandis adsequutus sis, vt ea etiam litteris mandari digna sit. Amicis enim gratulari oportet, quum feliciter agunt; sicuti condolere, si quid aduersi acciderit.

Respectoria. Etiam si magnus sis, atque cum auctoritate vocifereris; in nulla tamen re, quæ honesta est; vnquam te exhorrebo. Nihilominus tibi iam verù dicam, vt tuam imbecillitatem agnoscas. Nihil quidem iam molesti mihi facis, quod non inde sit, quia tibi male faciendi voluntas, sed facultas desit.

Expurgatoria. Quid nos accusas, quasi tuæ calamitatis auctores? Te ipsum verò nò inculas, quia tua tibi sponte hoc malū absque nobis accersuisti. Tu enim infinitorum malorū nobis es auctor, qui non solum nos, qui nemini vnquam iniuriam fecimus, sed & plures alios molestas.

Responsoria. Accepi germanas tuas litteras, ex quibus intellexi, te in maxima rerū facultate viuere; id quod plurimum me delectauit. Nihil enim optatius esse arbitror, quàm vt amicis omnia ex sententia cedant.

Irritatoria. Quamuis procul absim à te, maximè tamen à Diocle tuo conuiciatore sum còmotus, cum te vbique terrarū ita indignè tractet. Cura vt gratiam parem referas. Nam bonum est, sceleratos homines maioribus adhuc circumijcere malis, quàm ea sunt, quæ ipsi intulerunt, & hoc modo illorum occludere maledicentiam.

Consolatoria. Si petis integrè prudenterque viuere, solum Deum timeas, & præterea neminè. Cum enim hūc solum timueris, neminè amplius timebis.

A Qui verò multos timet, suam ipsius vmbra timet. Atqui Deo, què colis, confide, reliquos terrores, & minas missas facies. Habebis enim Deum tua pietate tibi conciliatum, quo duce ad optimam viuendi agendi que rationem peruenies. Nam is est Deus, qui te ab omni aduersitate defendet, atque omnes inimicitias, fraudes, & infidias auferet. Idemque omnes eos, qui tuo more viuunt, tuebitur; ijs autem, qui tibi male faciunt, horrendus occurret.

B Si probus esses, multos germanos haberès amicos. Iam verò quoniam malus es, meritò nullum habes amicum. Omnes enim prudentes id operæ adhibent, vt malos fugiant.

C Multa pericula nostræ reip. nostro tempore acciderunt. Nam ciuile bellum vrbe obruit, eamque ex maiori serè parte absumpsit: ita quidem, vt nihil à Scytharum solitudine differre videatur.

D Eheu quot malorum causa nobis fuit infelicis Hermogenis conuersatio. Eheu quot periculis, & malis nos circumdedit. Satiù profectò nobis fuisset cum Platone, quàm cum hoc homine omnibus infenso, habitare.

E Participes eramus munerum nostri officij. Quare & iam candide amice, volo per hos legatos, vt negocium perficias: Nam qui tuos familiares semper beneficio dignatus es, in hoc etiam tui animi magnitudinem referre, facillè tibi persuadebis.

F Te & laudo & veneror, qui præter omnem ingenij lætam prudens es, & doctus. Diuinos enim viros non solum laudare, verum etiam venerari, & tantum non colere, iustum habetur.

G Noli existimare, Deum tibi fuisse auctorem eorum, quæ tibi aduersa acciderunt. Deus namque vbique immunis est ab omni malo. Neque is, qui alios, vt mala fugiant, hortatur, vnquam erit malitiæ auctor: nec id quidem iniuria.

H Non fugit nos tuum facinus, quod perpetrasti. Multa enim & certa signa habemus, etiam si abneges; maximè autem eos, qui tibi conscij fuerunt, atque ipsius facti focij. Hinc supplicium non effugies.

I Quidam & vita & moribus scelestus homo, multorum malorum causa mihi fuit. Subrepsit enim nobis quasi amicus, multa que egregia beneficia à me accepit. Sed ex quo soluendo non erat, propter omnium rerum penuriam, multis me malis exposuit. Obserua igitur, ne & tu huiusmodi aliquando mala sentias.

K Non te adhuc pudet eorum, quæ agis? Age, desine toties delinquere; neque posthac committe, vt tua vita nobis omnibus sit dedecoris nosque omnes tui pudeat.

L Multum ac diu quæsiui de hoc capite, neque tamen deprehendere potui. Quare dignum putauit, de hac re querere, vt feliciter huius quæstionis cognitionem consequar: Quod reliquum est, tu roganti hoc beneficium mihi nequaquam denegabis, nec quæstionis solutionem, verumque intellectu docere moraberis.

Dehor-

Criminatoria.

Nunciatoria.

Lamentatoria.

Mandatoria.

Laudatoria.

Doctrinalis.

Conuictoria.

Obiurgatoria.

Inceptoria.

Interrogatoria.

Dehortatoria. Securus proffus viue. Age, si castè vixeris, a propitium inde Deum habebis.

Iniunctoria. Decretum est apud me, hoc negocium perficere. Quapropter etiam tibi meum consilium iam communico. Hinc, vbi id quod est in rem meam, consideraueris, rescribe, quid sit faciendum. Cupio etiam semper à prudentioribus petere consilia. Nam bona amicorum consilia maximam merentur beneuolentiam.

Enunciativa. Proposui de meo seruo supplicium sumere, propterea quòd mihi litteras molitus est: quare nequaquam intercedendi rationem cogitabis. Fieri enim non potest, quin ego consilium meum exequar, & hominem de omni peccato puniam.

Cauiillatoria. Cilicem quidem te genere esse omnino audio: sed cum rectius te video, Indum deprehendo, quemadmodum magna tui corporis nigredo prodidit.

Moderatoria. Humilis sis, & ignobilis, ex ignobilibus, atque indoctis.

Aenigmatica. Præceptum est Hypantri de muliere, cum dicit: Caue, ne alienam vxorem grauidam facias, in poenam enim statim incidet. Nam ij, qui alienam terram arant, grauidamque faciunt, non paruam dant poenam; neque id immeritò.

Submonitoria. Cum eram in eo loco, virum honestissimum expertus sum. Hæc ex me dicas.

Tristatoria. Valde, & præter modum doluisti, cum hanc rem perpetraris. Vnde ego quoque grauius, tuo nomine, & assidue quidem doleo. Dolores enim amicorum erga amicos sunt immedica-

biles, atque maiores habent inimicorum contumelias.

Amo, & verè amo, inquam, tuam & honestam, & iucundam virtutem, neque me amare pudet. Honestum enim amare, non turpe habetur. Quemadmodum autem omnis sapiens ei vitio vertit, qui turpem aliquem amat, ita rursus illi laudi dabit, qui probum virum amore complectitur.

Tua profectò viuendi ratio est optima, & philosophiæ maximè apta. Prudenter enim, & sanctè studeas viuere. Peregrinos hospitio suscipis. Egenis succurris. Iustas sententias in rebus indicandis profers. Iudicia inuiolata muneribus conseruas. In hoc vno tamen mihi peccare videris, quòd effrenatam habeas linguam, & odiosa vtaris loquacitate. Linguæ igitur vitio cum labores, amicos molestas, quod tuæ vitæ nequaquam conuenit. Hinc te admonéo, vt hoc vitium emendes, vt posthac omni genere virtutum sis adornatus, & possis dignè studium philosophiæ exornare. De quibusunque rebus tibi placuerit, ad me scribere non cessabis; quoniam & ego de omnibus, quæ apud nos accidunt, que tua interesse video, crebrò litteris certiorum facio. Apud me quidem istud omnino persuasum est, quòd tu rem meam, quemadmodum ego tuam curare studeas. Multa enim in me contulisti officia, de quibus iam tibi immortales ago gratias. Cura, vt incolumis in perpetuum, & ab omni molestia securus referueris; omnibusque veris animi delicijs semper fruaris.

Amatoria cum honestate.

Missa.

Triginta quinque Auctorum Græcorum nomina, qui Epistolas scripserunt, qui etiamnum extant, & ubi. Caput VI.

Porro Aldus Manutius superiore exeunte sæculo Græcas Rhetorum sex & viginti Epistolas primò collegerat, & ediderat, quibus deinde nouem aliorum adiecit.

PRIORVM NOMINA HAEC SVNT.

Table with 3 columns of names: Synesius, Demosthenes, Plato, Aristoteles, Philippus, Alexander, Hyppocrates, Democritus, Heraclitus, Diogenes, Crates, Anacharsis, Euripides, Theago, Mevia, Mya, Alciphron, Philostratus, Theophylactus, Aelianus, Aeneas, Procopius, Dionysius, Lyfus, Amasis, Musonius.

ALIORVM HAEC.

Table with 3 columns of names: Basilij Magni, Libanij Rhetoris, Chionis Platonici, Aeschinis & Isocratis, Oratorum, Phalaridis Tyranni, Apollonij Thyanei, Iuliani Imp., Bruti Romani.

Cum autem de Bruti epistolis loquor, velim sciant, qui ista non norunt, scripsisse illum plurimas, quales cum decebat, qui Imperator exercitus, remque publicam administravit; quarum Græcè extant triginta quin-

que varijs populis scriptæ, à quodam Mithridate ad Mithridatem Regem missæ, quas Aldus anno superioris sæculi vndecentesimo edidit post illas Rhetorum. Porrò de ijs cum Mithridates ille iudicium suum ferret, sic Regi scribebat.

Bruti Epistolæ characterē Imperatoris prudentiæ habent.

scribebat. Ταῖς ἐπιτολάς ἑταίρου πολλὰς ἐπιστολάς. οὐ μόνον δεινότητος καὶ συντομίας χάριν, ἀλλὰ καὶ ἀσκήσεως ἡγεμονικῆς ὁρμητικῆς ἐχρούσεως χαρακτηριστῆρα. εὐλογοῦντες οὐδὲν νομίζω καλόν, εἴγε μὴ μεγαλοφυκίας ἔχητο. hoc est. Bruti epistolas sepe sum admiratus, tum ob granitatem & breuitatem, tum quod Imperatoris prudentiæ characterem habent. Videntur enim nil sapere pulchrum, nisi magnanimi tatem habeant.

Atqui idem qui hæcæ collegit, responsa ipse addidit singulis, quibus pro ratione temporum conijcere potuit, à populis Bruto esse respondendum.

GREGORII NAZIANZENI Epistolarum varij characteres, cum aliquibus earum materijs. Cap. VII.

Præter horum Auctorum prodire, haud exiguo Ecclesiæ Christianæ bono, Gregorij Nazianzeni complures Epistolæ diligenter in Latinum versæ à Iacobo Billio Prunço, Abbate S. Michaelis in Eremito (quod Cœnobium erat in Britannia, priusquam Calumniani trucidatis omnibus Catholicis, illud exusserant) viro ut nobili, ita admodum pio, de quo in sacra Bibliotheca loquuti sumus, ubi actum est de Gregorio Nazianzeno.

Quin & iisdem Epistolis abs se versis, argumenta præposuit, ubi erat opus: vt facile sit ei, qui studiosius istas cum aliorum epistolis conferre voluerit, materiam in varijs epistolarum generibus cernere aptam erudite, nitide, breui, ac Christianæ scriptioni. Erant verò eiusdem Gregorij plures epistolæ nondum editæ Græcè, neque Latine, quas ipse Billius & Græcas & Latinas nobis reliquit.

Ac vt mittam reliquas siue serias, siue iocosas, operæpretium est aliquas, aut aliquarum etiam argumenta, hic interserere, quæ si cum Ciceronianis, aut alijs aliorum Ethnicorum comparentur, facile quibus quantum sit discrimen inter Christianum, & Ethnicum spiritum dignoscet.

Philagrio itaque laboranti morbo, sic inter alia scribit. Quomodo se habet corporis valetudo? An scilicet parum tibi curæ est, quomodo se habeat? De animâ autem haud percontabor ecque valeat: scio enim bellissimè valere, quandoquidè in corporis morbo strenuè philosopharis, quasi non materiæ, & humorum intemperiem, sed virtutis explorationem eam rem acceperis: vt sic calamitas tua aliorum sanitate & incolumitate beator sit. Tu verò hoc quoque philosophiæ argumentum ede, vt nobis eandem res, ac de iisdem præcipias, quas tametsi alijs scribere audeamus, tamen te iudice causam dicere ac indicium subire, periculo non vacat. Ceterum conabimur tuis iussis minimè reluctari.

Eudoxio item: Queris quo statu res nostræ sint? Admodum acerbo. Basilium non habeo,

Cæsarium non habeo, hoc est, spiritualem fratrem, & corporeum. Pater meus, & mater mea dereliquerunt me; vt cum Dauide loquar. Corpus egrum est; senectus caput premit; cure aliæ alijs intextuntur; incurfantur negotia, infidi amici; Ecclesiæ res Pastore & gubernatore carent: Pereunt bona, nuda & aperta sunt mala; nauigatio in nocte, fax nusquam; Christus dormit. Quid faciam? Vnâ mihi malorum depulsio, mors. Ac res etiam alterius vitæ mihi formidolosæ sunt, ex huius vitæ rebus coniecturam ducenti.

Ellebicho autem. Quanto nos detrimento morbus afficit? Accurrere ad te oportebat, teq. amplexari, ac veterem amicitiam, & consuetudinem in memoriam tibi reuocare. At non ea corporis valetudine sumus. Ac proinde per litteras te adimus, ac salutando excipimus. Quoniam autem munus quoque aliquod offerre conueniebat, hoc offeremus, nempe Mamâtem lectorem, qui cum militem patrem habeat, Deo tamen ob morum probitatem consecratus est. Hunc quæso, Deo ac nobis missum fac, nec inter erroneos numerâ. Atque libertatem ac vacationem, ei scripto consignatam tribue, vt ne ab alijs quidem per calumniam vexetur. Sic enim faustas quoque tibi ipsi belli atque militaris imperij spes dabis. Te, inquam, obsecro, vt ea res tibi curæ sit. Nam quibus res maximæ in manu sunt, & in quibus rerum omnium summa, tamquam in trutina, nutat, his potissimum Deus, ipsiusq. auxilium curæ esse debet.

At Macedonio sic. Nos in beneficijs ab amicis accipiendis haudquaquam insaturabiles sumus: etsi tu ad beneficia danda vberimus, & copiosissimus sis. Ac propterea Psaltem quoque, vt inter nos conuenerat, ad te remisimus, virum cum alioqui optimum (quantum breui temporis spatio perspeximus) tum etiam fortasse tibi gratum, propter Psalmodyam, Dei, ac salutis memoriam perpetuò refricantem. Quod si rursum, cum tibi videbitur, atque occasio se offeret, beneficium nos complectaris, melius facies, idq. tuo erga nos amoris magis consentaneum erit.

Asterio denique. Quidnam hoc est, quod nobis accidit? Relictis nobis absceditis: ac nos morbo laboramus. Nec liuor nobis tantum spatij concessit, vt discessum vestrum oratione persequeremur. O graue detrimentum? Quid bonum capere attinebat, si permansurum non erat? Nec enim res vlla iucunda tantum voluptatis affert, cum adest; quantum meroris, cum abscedit. Honore à vobis, gloriaq. affecti sumus, fructum ex imperio & magistratu vestro cepimus, amicitia expleti sumus. Nec enim hæc obliuione haufimus: nec hauiemus: priusquam nostri, quam vestri memoria nobis elabatur. Quidnam autem pro his rebus vobis beneficij repædemus? Quid aliud, quam quod omnium præclarissimum habemus? preces autem habemus, quibus vtinam salus vobis, & gloria comparetur. Faxitque Deus,

Deus, vt à nobis rursum videre: si modò nobis tamdiu vitæ vsura concedatur.

Quanti verò illæ sunt epistolæ, ex quibus sicut ex vngue leonem, ita Gregorij vim & prudentiam, quæ in ijs mira elucet, possumus intelligere.

Nicobulo enim quas priores duas scripsit, & quam Magno Basilio consequentem, hæc ita habent.

Nicobulo. Cum Basilium Magnum mihi semper prætulim, tametsi illi contrarium videatur: tum nunc quoque præfero, non minus veritate, quam amicitia motus. Quocirca epistolis illius priore loco positus meas subnecto. Vbi que enim nos inter nos coniunctos esse cupio: simulq. etiam id ago, vt modestia ac submissionis exemplum alijs præbeam.

Eidem. Laconicè loqui non est, vt putas, paucas syllabas scribere, sed de plurimis rebus paucas. Atque hac ratione ego & maxime breui loquor: Homerum esse pronuncio, & prolixum Antimachum. Qui tandem istud? nimirum rebus, non autem litteris longitudinem esse æstimans.

Ad magni Basilii. Vt expleatur quod iubes, partim in nobis situm est, partim autem, & quidem potissimum, vt opinor, in tua pietate. In nobis quidem cupiditas, animiq. promptitudo (nam nec alias vnquam congressum tuum defugimus, verum eum semper consecramur; & nunc eum cupidius appetimus) in tua autem sanctitate, vt res nostræ melius constituantur. Assidemus enim dominæ matri, graui iam pridem morbo laboranti. Quam si non dubio & anticipiti statu relicturni sumus, tua presentia mihi crede haudquaquam carebimus. Illud modò tuæ curæ sit, vt precibus tuis ipsi quidem ad sanitatem, nobis autem ad iter opem feras. Ceterum si quis legat, quas Basilio, hic contra Gregorio scribit, multò adhuc liquidius, hæc quæ inuimus, cognoscet.

Porrò, vt quarundam noscantur argumenta, Iocofas quidem Basilio aliquas miro lepore coniunxit cum mira sanctitate, quæ inter alias sparæ sunt.

Bosporio autem Colonis Episcopo scribit: quod quamuis vitam ab omni munere Ecclesiastico liberam agere constituisset, populi tamen & cleri precibus atque adeò conuicijs obrutus se Ecclesiæ gubernacula suscepturum pollicetur. Ad eundem Bosporium extat quoque Basilij epistola, in qua caluniam sibi aspersam diluit.

Cæsario fratri. Qui in eo terræmotu, quo Niceæ Bithyniæ vrbs pars maxima disiecta est, ingens periculum mortis effugerat domus cuiusdam ruina tectus. Ab hac itaque tam insperata salute occasione arripiens Gregorius, eam admonet, vt relicto Mundi negocijs, Deum, qui eum periculo liberauit, sequatur, eiusq. cultum verè ac seriò amplectatur.

Deinde grauissimis verbis obiurgat, qui honorum amore delinitus, se in Iuliani Christianæ fidei desertoris familiam contulerat,

publiciq. ærarij curam susceperat.

Sophronio Præsidi, cuius opem implorat aduersus eos, qui in mortui Cæsarij fortunæ crudeliter inuaserant, easq. per summum scelus diripiebant. Principio epistolæ de vitæ fragilitate, & inconstantia philosophatur.

Basilio. Inter Eusebium enim Cæsariæ Episcopum, & Basilium nescio quid simultatis intercesserat. Gregorius itaque vtunque per litteras ad concordiam hortatur.

Eusebio Episcopo Cæsariensi, de re eadem. Basilij Gregorio, qua agit cum Gregorio, vt ad consultationem de Episcopi creatione ineundam Cæsariæ se conferat.

Gregorij Basilio de eadem re responsum. Gregorij Patris nomine à Gregorio ad Cæsarienses, epistolæ duæ, quibus miro conatu hoc agit, vt Basilius Ecclesiæ Cæsariensis Episcopus instituat.

Gregorij Basilio, qua Episcopatum Cæsariensem ei gratulatur, & causam exponit, cur non quam primum ad eum se conferat.

Basilio. In magnis turbis, molestijsq. versabatur Basilius. Hunc per litteras cohortatur Gregorius, vt magno animo ærumnas ferat, nec molestijs succumbat.

Eidem. Narrat, quomodo cum Philosopho quodam verborum contentione decertarit, qui eo nomine Basilius impietatis accerserat, quod Spiritus sancti diuinitatem haudquaquam aperte confiteretur.

Basilij Gregorio de iisdem rebus responso. Basilio. Ex Basilij responsione facile colligipoterat, eum litteris illis, quas à Theologo acceperat, offensum fuisse. Eam ob causam se apud eum hac epistola purgat; nec causam vllam fuisse ait, quamobrem ipsi litteræ illa stomachum mouere debuerint.

Eusebio Samosateno Episcopo, cui pietatis causa exulanti se excusat, quod ad eum per Cappadociam transeuntem non adierit, simulq. precum eius auxilium implorat. Hic porrò Eusebius orthodoxæ fidei causa à Valente Ecclesia pulsus est, in Thraciamq. deportatus, vt refert Theodoritus, Ecclesiasticæ historiæ lib. 4. cap. 13. Quo mortuo, ab exilio reuersus, Dolichè ab Ariana quadam muliercula, tegulæ icu necatus est, vindictamq. amicis interdixit, quemadmodum idem Auctor testatur lib. 5. cap. 4. & Nicephorus libro duodecimo, cap. 5.

Gregorij, Eusebium in exilio agentem, præmiorum æternæ vitæ spe consolantis.

Gregorij, Gregorio Nysseno Basilij fratri, tres Epistolæ, quibus eum solatur, crebras peregrinationes egrè ferentem.

Simplicij hæreticæ. Basilius cuidam loco, ab omni animarum cura prius vacuo, quendam, qui Simplicij hæreticæ facultates administrarat, Episcopum præfecerat. Hunc Simplicia Basilio vita functo, quasi ob negocia sua malè administrata, sibi obnoxium vendicare instituit, vt hoc prætextu Ecclesiam vigilante & in-

& industrio pastore spoliaret. Eam igitur Gregorius ab hac sententia dimouere ac deducere conatur. Ad eandem Simpliciam extat quoque Basilij epistola, in qua ei liberalitatem quidem tribuere videtur, sed eam nihil prodesse ait, vbi ius conculcatur, atque optimis viris per sceleratos & perfidos homines periculum creatur.

Ep. 42. Gregorio Nysseno. Narrat, quomodo rogatu suo Eulalius Nazianzi Episcopus institutus fuerit; calumniamq. in se coniectam depellit.

Ep. 43. Eidem. quo Gregorium Nyssenum obiurgat, qui studijs sacris ac libris, quos plebi in Ecclesia lectitare solebat, abiecit, ad Rhetoricen profendam se contulerat.

Ep. 44. Gregorio Præfidi. Sororem suam eiusq. liberos commendat, quorum fortunæ, mortuo Nicobulo patre, à quibusdam oppugnabantur. Eiusq. argumenti est sequens epistola ad Ecebolium.

Ep. 47. Asterio. cui Nicobuli causam commēdat; iniquum esse dicens, cum alieni sceleris penas luere.

Ep. 70. Eidem. Philagrium mollius iam, & impatientius corporis dolores ferentem, ad tolerantiam hortatur, eius labentem animum succire nititur.

Ep. 71. & 72. Posthumiano. Quem ad faciendam & constabiliendam inter Episcopos concordiam hortatur, duabus epistolis.

Ep. 74. Celeusio, quem acculat, quod obscæna spectacula plebi proponat.

Ep. 76. Olympio. Constantinopolitanæ professionis molestiâ, vt ex alia quadam epistola conijci potest, excusatione morbi deprecatur.

Ep. 77. Eidem. Ab Olympio petit, ne impunitum Apollinifitarum scelus ferat, qui quorundam Episcoporum, quibus dignitas adempta fuerat, opera & adiumento, nescio quem factæ suæ nebulonem Episcopum instituerant.

Ep. 78. Eidem, quem rogat, vt Aurelio militiæ defertori parcat.

Ep. 79. Nemesio. Nemesium orat, ne hominem quandam patria excedere, atque exulare cogat. Nisi tamen hoc loco *metas deos* nomine non tam exilium accipere maui, quam patriam migrandi necessitatem, muneris alicuius obcundi causa: sed prior intellectus magis arripet. De Nemesio autem hoc, ijs minimè assentiendum, qui eum esse putant, qui de hominis natura elegantem librum edidit. Hic quippe Gentilis erat (vt constat ex quibusdam epistolis, quæ aliquanto post sequuntur, & ex eo Carmine, quod Gregorius noster ad eum scribit) ac Præfidi munere in Cappadocia fungebatur: ille autem Christianus, & Episcopus.

Ep. 80. Aerio, & Alypio. Mater Aerij & Alypij in pauperum alimoniam Ecclesiæ pecuniam quandam testamento reliquerat. Cui eius extremæ voluntati, cum filij minimè fatiscerent, hac epistola Gregorius eos officij sui commonefacit.

Theodoro Tyanensi Episcopo, Hortatoria Ep. 81. ad patientiam.

Eidem Commendatitiæ. 82. & 83. & 85. & 86. 88. 89. Ep. 82. 83. 84. 85. & 86.

Eidem Ep. 90. qua vrget, vt ad se veniat.

Cæsario Ep. 105. 106.

Sophronio Principi, Ep. 107. 108. 109. 110.

Eustochio Sophistæ, Ep. 111.

Eudoxio Rhetori, Ep. 115. 116. 117. sed & mixta est iocis, & serijs.

Incerto Ep. 119. 151. 152.

Gratulatoria Panfophio. 112.

Theodosio, vel Theodoro. 114. de nexu amicitia per matrimonium inter quosdam, pulchra.

Gregorio Nysseno Consolatoria in sorore demortua, Ep. 95.

Cledonio, cur filet, Ep. 96. 97. 98. 102.

Eulalio, cur modò appetat loqui, Ep. 99. 100. 101.

Incerto hortatoria ad virtutem, Ep. 121.

Reliquæ Epistolæ vsque ad 207. variorum generum sunt, sed quæ vbiq. sapiant Gregorianum, hoc est eruditum, pium, acutum, & nitidum nitorem.

Vide verò, quàm aptè Nicobulum monet, qui suæ vxori Alypianæ Gregorij fororis filia, corporis staturam exprobrabat.

Alypianam apud nos cauillis incestis, vt Ep. 155. paruum, ac tua proceritate indignam, ò magne & vastæ, ac gigante, tum forma, tum robore. Nunc demum intellexi, animum mensuræ subijci, & virtutem expendi, ac rupes margaritis præstantiores esse, cornuosq. luscinijs angustiores. Tu verò magnitudine tua & cubitis fruire: nec Aloydis illis vilo modo inferiorem te præbe. Equum enim ducis, & hastam vibras, & ferè tibi curæ sunt. Ipsa autem nil operis patrat: nec magni roboris est radii ferre, & colum tenere, ac telè asidere: — Id enim feminarum decus est.

Quòd si hoc quoque adijcias, eam orationis causa humi curuam esse, ac per ingentes mentis agitationes perpetuam cum Deo consuetudinem habere, quid hic de tua sublimitate, corporisq. mensura te iactabis? Vide tempestiuum silentium: loquentem audi: quàm incompta sit, animaduerte, quàm vt femina, fortis ac strenua, quas rei domesticæ vtilitates efferat, quàm viri amans sit. Ac tum illud Laconis dices, certè animus in mensuram minimè cadit, atque externum hominem oculos in internum coniectos habere oportet. Si hæc ad hunc modum confidères, iocari desines, eamq. vt paruam deridere: tuumq. coniugium faustum & felix iudicabis.

Et hæc quidem Gregorius Nazianzenus: Quæ cur in scholis adolescentium non prælegantur, atque manibus piorum, & eruditiorum non verentur, nullam sanè causam video.

Cum

Cum non eadem ratio sit Epistolas scribendi apud Respub. apud Principes, apud eos qui clauum Ecclesiæ tenent, vnde nam rectè informari possint, qui sese dant huic muneri. Cap. VIII.

Ceterum, quoniam perspicax pietatis oculi, si futura rerum momenta prospicit, plurimum commodare Christianæ Reipublicæ potest; Humaniorum autem litterarum gymnasia ea sunt, ad quæ plerique omnes, confluunt (licet denique haud omnes ascendant ad reliqua disciplinarum studia) idcirco inde petenda occasio esset aliqua, si non omnium, certe aliquorum adolescentum efformandorum, vt etiam si ad negocia vel domestica, vel ciuilia, vel bellica digressi à Scholis, accesserint, ea femina conciperent, quæ fructus edere ad Dei gloriam, pro eorum captu, & officijs, possent. Quàm multi enim à Secretis Principum, vel Legati euadunt, qui si optimam scribendi rationem intellexerint dum saltem Rhetoricæ operam dant, summo deinceps fuerit vsui, haussisse monita, & cautiones quasdam, de quibus autem non sumus dicturi?

Dubium motum non est, aliam scribendi epistolas rationem esse apud Respublicas, aliam apud alios Principes, aut Monarchas; aliam item apud eos, qui clauum Ecclesiæ tenent: Nam & populos regendi, ac negocia tractandi, non eadem ratio est; leges autem quibus Respublicæ, vel Monarchiæ quasi vincuntur, variæ sunt, quibus aptare se, quoad eius fieri potest (hoc est salua semper conscientia) debet, is, qui cum his, siue horum nomine cū alijs agit. Si ergo Romanæ Reipublicæ statum attendimus, è Cicerone, alijsq. quos supra commemorauimus, existunt argumenta, de eo, quem ferebant illa tempora, modo scribendi.

Sin, quæ consecuta est, Cæsarium Dominatio inspicitur, adest Neronis tempore, Seneca: Traiani autem, Plinius; qui alium scribendi modum exhibent: vt item in publicis administrationibus, Papinianus, alijsq. Iuriconsulti, de quibus suo loco actum est. At si Christianos Imperatores, ac Principes, qui varijs sæculis floruerunt, intueamur, vnicique suis alijs quis erat intimus, aut rerum Procurator, aut reliqui, qui munera obibant Imperij, ex quibus tãquam præstantioribus intelligi potest, quid quid ad hoc facere possit, quemadmodum de Triboniano, & alijs constat. Sin sæculum hoc nostrum scientiarum, & (vt ita dixerim) nostrarum orbium ferax circumspicimus, quàm multa incurrunt in oculos, vnde rectè, atque appositè, ac maturè scribi possunt, quæ ad vtramque Rempublicam siue humanam, seu Diuinam pertinent? Extant Pontificum Maximorum cordatissima, & elegantissima Epistolæ, quæ Breuitas dicuntur, è quibus magna rerum cognitio, cum diuite pietatis thesauro inuenire etiam in bonorum animos, cò facilius.

A potest, quò minus onere peccatorum pressi aut animi perturbationibus distracti sunt, quas ingenerare solent vel affectus erga suas Respublicas, vel vtilitatum commoda; Quæ quidem perturbationes, in aulis Principum solent irrepere, ac denique à recto plerumque cor auertere; quod alioquin veris imbutum rationibus, seruat diu odorem, ac tenorem: Mundanis autem fascinationibus obfistit egregiè.

Et sanè Bembi doctæ, ac breues, extant Epistolæ, quas ille dum à Secretis esset Leonis Decimi Pontificis Maximi, cum huius nomine ad plures scripsisset, edi curauit in lucem.

Verumtamen vt aliq. postea res contigerit, quæ Christianam Remp. partim bellis, & heresibus turbarunt, partim noui orbis accessione auxerunt: ita alia vberior, & quidem solida ratio scribendi Epistolas Pontificias, & Regias fluxit è re nata ab ijs, qui subsecuti sunt, Pontificibus Maximis, Paulo Tertio, Iulio Tertio, Paulo Quarto, Pio Quarto, Pio Quinto, Gregorio Tertio decimo, & alijs. Quarum Epistolarum delectum aliquem habere apud se, expediret, vt & de dictione, ac nitore verborum, magis autem de rebus, & modo scribendi Epistolas, atque vsu rerum non tam ipsos adolescentes, quàm alios, quacumque in lingua docerèt; quas quidè epistolas deinceps, quæ sita occasione aliqua ijs monstrarèt; atque inde pietatis monita, rationem scribendi, & argumenta, quæ ex intima veritate petuntur, ostenderent; eadem enim opera præsentia ac futuro Christianæ Reipublicæ commodo consulerent. Quid enim si quis aliquando ad Pontificia negocia scribenda, vel tractanda euocetur? Quid si ebibitam antea de publicis rebus scribendi rationem aliquam, facillè postea accedente vsu rerum norit ipsam adhibere, ac tutari veritatis partes? Idem igitur intelligi velim in reliquis, quæ huc spectant: Vt etiam vtilissimum futurum sit, si præter eas præceptiones, quibus animi solent muniri eorum, qui humanas litteras discunt, certè aliqui eminentioris ingenij ab ijs, qui peritiores dicuntur Secretarij, totam istam scribendi epistolas artem, si non intimè, at quadantenus ad monstrandam alijs semitam prægustent.

Atqui, quoniam quem laborè propter scholas susceperat Rochus Perusinus libro De scribenda, & rescribenda epistola, is non est contemnendus, tantò autem magis admittendus, quanto perdocti viri opera editus est Colonia Agrippinæ auctior, ex officina Birkmannica, anno huius sæculi octogesimo octauo, idcirco quid eo contineatur, quid item tanquam auctarium adiunctum sit; hæc paucis Lector accipiat.

Agit ille, Quid epistola sit, Vnde traxerit originem, quo loco Berosum, quasi legitimum (qui tamen supposititijs est) scriptorem citat. Ecquis epistola vsus, quænam ars, quæ Tullij epistolarum appellatio sit, Quodnam epistolarum decorum; quæ Breuitas, Perspicuitas, & huius-

Bembi Epistolæ Pontificiæ.

Rochi Perusini liber de scribenda, & rescribenda Epistola. Qui editus est nouissimè multò auctior opera Viri perdocti.

B & huius-

& huiusmodi quedam. Mox quot genera, quæ ille vocat characteres epistolarum scribendarum: Tum quæ aliæ leges sint, quibus non sit adstringenda epistola: Deinde qui modus, & forma Valedicendi; Quod tempus, qui locus, quæ salutationes; quæ tamé alijs in Prouincijs cum aliquibus Principibus variadè sunt: Quæ themata à Doctore proponenda: Qualis exercitatio scribendi: Quæ adhibenda emendatio: ac quæ sequuntur.

Agit, inquam, hæc Rochus, siue potius is, qui Rochum huc postremò (vt diximus) emisit multò auctiorem, interiectis ex Paulo Manutio, & Aldo eius filio, atque itidem ex Dionysio Lambino, quæ videbantur Epistolari huic tractationi intelligendæ, esse opportuniore, vel ad Ciceroniani styli, & eloquentiæ commendationem facere: quam & vindicat ab Politiano, Erasmo, & alio quodam Ciceronis Mastysge: ac cum inquit, se præter vigesimum septimum caput abs se Rochianis additum, decreuisse, nonnulla ad idem artificium pertinentia adiungere, & scholia alicubi locupletare, alicubi noua rectè apponere ad secundam editionem; ait, sese tres libros adornare proposuisse (nam nunc quidem vnicum in tres partes diuisit) qui nescio adhuc an in lucem venierint.

TRES libri de scribendis epistolis expectantur.

R H E T O R I C A

M. T V L L I I:

Vbi obiter de Ethnicis, qui antiquitus, & de Christianis, qui rectissimè hoc sæculo de Arte dicendi scripserunt.

Cap. I X.

Reçorum eloquentiam imitatus Cicerò, artem quoque dicendi ab ijs mutuatus (quod ipse non diffitetur) reliquit Mundo Rhetoricos libros, Duos de Inuentione, Topica, Partitiones Oratorias, Brutum siue de Claris Oratoribus, Librum de optimo genere Oratorum, Tres libros de Oratore, Oratorem. Nā quatuor ad C. Herennium Quinto Cornificio tribuunt, quasi indignos grauitate Ciceronis, licet doctè, & Latine scriptos, & quorum quartus, propter exempla ad rem apposita, & elegantia figurarum exempla, magis admiratione, quam reprehensione sit dignus.

Ep. 3. ad Lentulum.

LIBRI AD Herennium cuiusnam Auctoris, & quales.

LIBRI tres de Oratore magis probari Ciceroni.

Cicero ex vfu forensium reru præstitit, quæ Aristoteles non potuit.

dicendi copiam, quæ tradendis præceptis non est necessaria, interim facebat negotium ingenijs eruditus. At cum Topica scripsisset in Græciam Vela nauigans, mira breuitate constrinxit quæ apud Aristotelem ea de re fusè habentur. Ceterum præcepta illa exemplis è Iuris disciplina illustrans, Trebatio tanquam Iureconsulto gratificatus est, cui ea scribebat. Partitiones autem, quas inquit è media Academia effloruisse, ostendunt, quantus erat hoc in genere facultatum Cicero, qui vel breuiter, vel copiosè posset de arte dicendi optimè scribere. Cum verò tanquam Asiaticus reprehenderetur ab ijs, qui Atticorum eloquentiam siccitate, ac ieiunitate sua desinebant, Aeschynis, & Demosthenis nobilissimas, & inter se contrarias Orationes in Latinum vertit, vt tam insigniū Oratorum auctoritate, eam opinionem ex animis eorum eximeret. Itaque & priusquam Orationum argumenta exponeret, de optimo genere Oratorum, ac perfecta eloquentia paucis disseruit, vnde absoluti Oratoris faciem ij intuerentur, qui Attici, hoc est præstantissimi omnium haberi volebāt, quam quidem etiam pluribus in Oratore ad Brutum expressit.

Topica.

Partitiones è media Academia.

Cicero orationes Aeschynis, & Demosthenis in Latinum vertit.

Cum igitur Cicero (vt diximus) è Græcis meliora collegisset, intelligunt docti, quænam ex Græcis, tanquam fontibus, manare possit vtilitas, si ad eos accesserint. Et mitto quæ Plato in Gorgiam hac de arte dicendi disserat. Certè Aristotelis Rhetorica ad Theodecten, locuples est penus, vnde plurima eruuntur, visq. differendi dicitur. Extat item libellus Demetrii Phalerei de Elocutione, in quo de varijs Orationis generibus disputat; licet, quæ sit optima dicendi forma, non attigerit. Præterea Dionysij Halicarnassèi de componendis nominibus: Dionysij itè Longini hoc est Commētarius de Principatu inter Oratores; quo libro agitur, quænam ratione ascendi possit ad altissimum absolutè eloquentiæ fastigium. Hermogenis denique habemus librum, de formis dicendi, quas Ideas nominavit: & aliorum. Sed præterquam quod Hermogenis Ideas, Iulius Cæsar Scaliger acutè, & accuratè perstrinxit libro Poëtices Quarto, quem & Parascenen inscripsit, ac in Quintiliano, & alijs multa iisdem libris de Poëtice notat, eiusdem verò Quintiliani Declamationes (si eius fuerint) longè absint ab ijs, quas de Arte dicendi scripsit, præceptionibus, certè aliunde aliud subsidium accersendum est, ad omnes Rhetorum, & Ciceronis libros rectius tractandos, si animatam (vt ita dixerim) & solidam eloquentiam consequi cupiamus. Nos sequenti capite paulò hac de re liquidius agemus.

Vtilitas è Græcis ad comparandam eloquentiam. PLATO in Gorgia.

ARISTOTELIS ad Theodecten DEMETRIUS Phalereus de Elocutione.

DIONYSIUS Halicarnasensis de compositione nominibus.

DIONYSIUS Longinus de Principatu inter Oratores.

HERMOGENES de Formis dicendis.

Iulius Cæsar Scaliger. Quintilianus de Declamationibus.

Quod reliquum est, Ioannes Voëllus Generale artificium texendæ, seu componendæ cuiuscunque Orationis facillimum scripsit, Quod anno huius sæculi Octogesimo octauo Lugduni accepimus è prælo Ioannis Pillehottæ Typographi. Quod sanè artificium, vt vir ille summæ erat pietatis, & insignis eruditionis, magno

magno vsui esse potest, cum ad temporis iacturam declinandam; tum, vt quisque sine ambagibus sibi comparet, quid, & quo quidque loco, ac quomodo dicendum sit. Adiecit eo libello artificium Orationis pro Archia Poëta, & aliquarum Oratorum in Catilinam, artificiosè contextum, vnde quod Generali artificio tradidit, facilius cernatur.

IVVENTVS vnde in Rhetoricis passim est insignis damnum.

CYPRIANVS Soares de Rhetorica. AVGVSTINVS Valerius Card. de Rhetorica.

LVDOVICI Granatæ Rhetorica Ecclesiastica, siue liber de Arte concionandi.

VIDE itè, quæ de formâ concionatore diximus secundo, & quinto libro Bibliothecæ Selectæ.

A sacris litteris desumptis (quod ad nostru pertinet institutum) præcepta artis idem Petrus Fonseca illustrauit.

Et verò noti sunt quattuor S. Augustini libri de Doctrina Christiana, quibus hæc dicendi ars Diuinitus explicatur, vt si etiam hi auctores tanquam viui interpretes ad Rhetoricam Ciceronis explananda interdum adhibeantur, illud meritò præceptoribus, & eorum gymnasijs conueniet. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fœna de montibus.

Prou. 27. 25.

Possent autem multa, & præclara huc addere, quæ Guilielmus Parisiensis Episcopus, libro de Rhetorica Diuina, siue arte Diuina eloquentiæ, scripsit; cum maximè ad pietatem faciant. Verumtamen fuerit hoc loco satis, Doctissimi & optimi Theologi consilium ostendere, vt eandem semitam deinceps terant Christiani Rhetores, ac Iuuentutem sensim per humanam istam dicendi facultatem eò adducant. Viderat quippe, vir ille pernecessariam in primis esse cælestem, ac Diuinam Rhetoricam, spiritualemque (vt ille inquit) ac saluberrimam artem oratoriam in causis animarum agendis, patrociniisque eorum suscipiendo, quibus litem intendunt Caro, Mundus, Satanas. Quod cum præstandum sit non solum ijs, qui in sortem Domini vocati, Clerici vocantur, verum etiam vnicuique, qui se ad Cælestem Patriam factum intelligit; sensit, nequaquam id fieri posse, nisi virtute orationis continenter regamur, atque adiuuemur. Quod si (ait) tanta volumina Rhetorum studio, & labore conscripta sunt; quænam ars conficienda est hac de arte orationis, quibus ante æterni Iudicis Tribunal agendum est nobis, dum rem nostram, hoc est legatam nobis æternam hereditatem præteximus? Cum igitur ille Saluatoris nostri, & Apostolico præcepto necessitate orationis assidue, ac fructum docuisset, Tum de Exordio, Narratione, Confirmatione, & alijs partibus orationis Diuinæ agit: stylo quidem dicendi, qualem ea ferebant tempora; at sensu cælesti, ac cuius mica præ Mundanarum deliciarum, totiusq. secularis eloquentiæ montibus, sapere debeat ijs, qui ad inge illud conuiuium anhelant, vbi aliquando non esuriunt, neque sitient iterum.

GVILIELMVS Parisiensis de Rhetorica Diuina.

NOTA quis desideras in Arte Oratoria excellere.

Ex ijs, qui de Arte Dicendi scripserunt Italice, Iasonem Norem optima quedam tradidisse, & quæ.
Cap. X.

Cum autem præter istos, Italicè quoque de Rhetorica libros diligenter scripserint BARTHOLOMÆVS Caualcantius, & IASON Nores; vtraque sanè docta, & valde erudita est; At Iasonis distinctis quibusdam ordinibus, & methodo conscripta, non solum Iudicibus, Oratoribus, Legatis, verum etiam ijs, qui

BARTHOLOMÆVS Caualcantius. IASON Nores.

ijs, qui pro CHRISTO legatione funguntur A apud populos, perutilis est. Prodiit hæc, anno huius sæculi octogesimo quarto, Venetijs apud Paulum Meietum, Bibliopolam Patavinum. Tertio igitur libro, qui sanè dignus est qui legatur, Artificium & vsùm ex dicendi præceptis ostendit in quorundam illustrium Philosophorum, Oratorum, Theologorum orationibus: Platonis primò in eorum laudem, qui pro Patria fortiter pugnantes ceciderunt: Isocratis ad Nicoclem, de obitu, laudèq. Euagorè Regis Cypri eius parentis: B. Augustini in laudem S. Cypriani Martyris, Anniversario huius celebratis die (Qua oratione, quantum constat encomia Gentium, ab ijs, quæ ad Christianos, Christiano spiritu habentur, faciliè cernitur) Ciceronis pro M. Marcello ad Cæsarem, & ad Senatum: Iasonis ipsius Nores in creatione Sebastiani Venerij Ducis Venetiarum: Ciceronis pro lege Manilia populo Romano: Aeschynis, Demadis, & Demosthenis, tum omnium horum ad Athenienses, tum ipsius Demosthenis ad Alexandrum, qui comminatus fuerat Atheniensibus bellum, quòd Thebanos ab ipso victos, in ciuitatem admisissent: M. Portij Catonis pro lege Oppia contra mulierum insolentiam, & sumptus: L. Valerij Trib. Plebis aduersus M. Porcium Catonem, ac legem Oppiam, pro Matronis Romanis: Libanij Sophistè induentis personam Menelai, qui

Pietas, & utilitas operis Iasonis de Nores.

Encomiorum discrimen inter gentilia, & Christiana.

ORATIONES diuersorum.

tanquam Græciæ Legatus Troiam nauigauit, vt repeteret Helenam, quæq. alia Paris abstulerat: S. Cypriani tempore pestilentie ad populos, ne eam metuerent: Ciceronis pro Q. Ligario ad Cæsarem: T. Liuij tribus orationibus, Altera, quam habet nomine Philippi Macedonie Regis, iudicantis inter Perseum maiorem, & Demetrium minorem natu; Altera nomine Persei, fratrem accusantis, quòd noctu armata manu se conuenerit interempturus: Tertia nomine Demetrii, crimen abs se depellentis: S. Ioannis Chrysothomi in persona Flauiani Episcopi, ad Theodosium Imp. ad quem iuit, veniam pro ijs petiit, qui Imperatoris statuas Antiochiæ deiecerant: Isocratis pro Nicia contra Euthinoum.

His ergo orationibus, vbi partes, artemq. monstrauit Iason, facilem, atque excellentem viam muniuit, qua reliquarum omnium, ac præcipuè Christianorum Patrum eloquentiam indicaret.

Addit vtilem introductionem ad tres Rotas Generis Demonstratiui, Deliberatiui, Iudicialis, quas certè ingeniosissimè inuentas debuimus etiam ijs indicare, qui vel Latine haud norunt, vel in Latinum versas (si qui haud facile hunc librum assequi possent) & ad commodiorem vsùm in Tabulas digestas, huc adijcere. Hæc autem sunt.

Tabulæ Iasonis de Nores vtilis.

GENERIS DEMONSTRATIVI TABVLA.

Orationum in Genere Demonstratiuo spectes tres habentur enim

1. Vel directè, cum non alio sub prætextu, sed apertè mortuum quempiam laudamus: Qua in re tria facimus:	1. Per amplificationem extollimus mortui Patriam, nobilitatem, educationem, virtutes.	2. Iuniores Defuncti cognatos suademus, vt eius egregia facta imitentur.	3. Seniores Defuncti cognatos consolamur.	Laudandus	A fortunæ bonis, Nobilitate, honoribus, dignitate, opib. præclarè in rem collatis.	A bonis corporis, Bona valitudine, forma, viribus, quibus rectè vtatur.	A bonis animi, Prudètia, Fortitudine, Temperantia, Iustitia.			
2. Vel obliquè cum per speciem gratiarum actionis, eadè opera aliquem laudamus. Tunc tria persequimur.	1. Per amplificationem, & comparationè, acceptum beneficium extollimus.	2. Eam ipsam virtutem commendamus, quam in nos conferendo beneficio adhibuit.	3. Accepti nos futuros beneficij & memores & gratos pollicemur.	Sumendæ probaciones	A testibus decretis publicis, Trophæis, statuis, eius virtuti, honoris ergo positis.	A locis communibus quos topicos dicunt.	Amoris affectus & aliorum beneuolentia illi concilianda.			
3. Vel item obliquè, cum per causam gratulationis, simul etiam laudamus aliquem. In quo, tria præstamus.	1. Felicem illi rei exitum gratulamur.	2. Per amplificationem eius meritum commendamus, & virtutem, cuius beneficio id consequutus sit.	3. Deum præcamus, vt ad commune Patriæ, & familiæ bonum, id ipsi contingat.	Eius in vnaquaque actione hæc circumstantiæ expendendæ	Res.	Persona.	Locus.	Tempus.	Ratio.	Causa.

GENERIS

GENERIS DELIBERATIVI TABVLA.

Eorum, que in deliberationem cadunt, hæc sunt præcipua:	1. Bellum, Pax, Induciæ, Fœdus,	Suadendum. Quòd iniri debeat.	Diffuadendum. Quòd iniri nõ debeat.	Suasio. Probanda	Diffuasio.
	2. Dux Exercitus, Classis Præfectus,	Quòd creandus.	Quòd non creandus.	A necessario. Ab eo quod interest.	A non necessario. Ab eo quod nõ interest.
	3. Ciuitates, & Arces,	Quòd muniendæ.	Quòd non muniendæ.	A possibili. Ab impossibili.	A non possibili. Ab impossibili.
	4. Traiectio, comitatus,	Quòd concedenda.	Quòd nõ concedenda.	A facili. Ab inuitili.	A difficili. Ab inuitili.
	5. Consuetudo,	Quòd introducenda, vel seruanda.	Quòd non introducenda, vel seruanda.	Ab honesto. A delectabili.	A non honesto. A non delectabili.
	6. Lex,	Quòd ferenda, vel vsu firmanda.	Quòd non ferenda, vel vsu firmanda.	A Principum conuentionibus, & conuentionum conditionibus.	Ab omnibus argumentorum locis cõmunibus, seu topicis.
	7. Meritum	Quòd præmio afficiendum.	Quòd præmio non afficiendum.	Excitandi affectus. Desiderij. Spei.	Amoris. Timoris.
	8. Censuræ, onera, Tributa.	Quòd imponenda.	Quòd non imponenda.	Amplificanda suasio, vel diffuasio ex circumstantijs.	

GENERIS IVDICIALIS TABVLA.

Omnes Generis Iudicialis casus ad quattuor potissimum questiones, seu constituciones referuntur. Hæc autem sunt:

Coniecturalis.	Quòd accusatio vera.	Quòd accusatio falsa.	Accusatoris Intentio.	Defensoris de-pulsio.
	Quòd reus causam habuerit.	Quòd reus causam nõ habuerit.	A testibus.	Contra testes.
	Quòd reus voluntatem habuerit.	Quòd reus voluntatem non habuerit.	Ab instrumentis.	Contra instrumenta.
	Quòd reo fuerit potestas.	Quòd reo non fuerit potestas.	A tormentis.	Contra tormenta.
Qualitatis.	Quòd factum iniustum.	Quòd factum iustum.	A iureiurando.	Contra iusiurandum.
	Quòd factum contra æquitatem naturalem.	Quòd factum secundum æquitatem naturalem.	A dispositione aliqua iuris ciuilib.	A contraria dispositione iuris ciuilib.
	Quòd factum contra inueteratum vsum.	Quòd factum secundum inueteratum vsum.	Ab omnibus locis argumentorum communibus, seu topicis.	
	Quòd factum contra legem.	Quòd factum secundum legem.	Excitandi affectus.	
Definitiuæ.	Quòd res tale nomè meretur.	Quòd res tale nomè nõ meretur.	Odi.	Amoris.
	Quòd res in definitione est comprehensa.	Quòd res in definitione non est comprehensa.	Inuidiæ.	Misericordiæ.
	Quòd rei nomen vsui communi respondet.	Quòd rei nomen vsui communi non respondet.	Iracundiæ.	Manifestudinis.
			Perpendendæ circumstantiæ.	
Quantitatis.	Quòd res sit tanti momenti.	Quòd res non sit tanti momèti.	Rei.	
			Personæ.	

ORATIO-

CICERONIS laus in arte oratoria.

Scio, laudem oratoriam Cicero- ni ab omnibus sic delatam, vt di- fertissimus Romuli nepotum fue- rit vocatus, quot sunt, quot fue- runt, quotq. post alijs erunt in annis: Scio itē, à Quintiliano dictum, cuique Græcorum for- titer posse opponi; quod cum sese totū ad Græ- corum imitationem contulisset, effinxerit vim Demosthenis, copiam Platonis, iucunditatem Isocratis; in eōq. Lysie subtilitatem, acumen Hyperidis, Aeschynis sonum, Lælij lenitatem, grauitatem Aphricani, plerique agnouerint. Illustrissimam quoque orationē habuisse pro Quintio, quæ fuit prima in eius iuuentute pronuntiata, Gellius scripsit. Notum & illud, quod Plinius, libro Epistolarum primo, cum inquit. Ac mihi ex Græcis orationes Lysie ostentat, ex nostris Gracchorum, Catonisque, quorum sanè plurimæ sunt circumcisæ & bre- ues. Ego Lysie Demosthenē, Aeschynem, Hy- peridem, multosq. præterea Gracchis, & Ca- toni Pollionem, Cæsarem, Cælium, in primis M. Tullium oppono, cuius oratio optima fer- tur esse, quæ maxima. Hæc ille. Neque vero denique me fugit, quod vir è Nostris, non ita pridem cum Demosthene Ciceronem compo- nens, duo hosce Oratores (inquit) ab initio veluti nummos duos eadem materia, eodem signo à Deo percussos, qui naturam similem ipsis indiderit: vtrumque nimirum honoris, & gloriæ cupientissimum; libertatis, & Reip. amantissimum; in periculis & armis timidū rerum varietati, quæ in hac vita accidunt, sub- iectum: ex obscuris & mediocribus potētes, & magnos euasisse: qui Regibus & Tyrannis sese obiecerint: filias vtrumque vnā habuisse, & ante obitum amississe: in Patriam post exi- lium publicā omnium læticia, & gratulatione reuertisse: iterum autem profugere coactos, in manus hostium incidisse, à quibus commu- ni luce priuatos vnā cum vita, Patriæ liberta- tem possuisse, eadem propemodum ætate: vir- tutes in ambobus plerasque similes: consilium item, ordinem diuidendi, præparandi, proban- di rationem; omnia demum, quæ orationi sub- iiciuntur: In elocutione tantū diuersitatem fuisse aliquam: Demosthenem enim esse den- sorem, Ciceronem autem copiosorem: illum concludere adstrictius, pugnare hunc latius: illum acumine semper, hunc frequenter pon- dere: illi nihil detrahi posse, huic nihil addi- curæ plus in illo, in hoc naturæ.

Vide Iaco- bi Pontani Progym- nastica p- utilia Ado- lescentibus studiosis. Ciceronis & Demo- sthenis col- latio.

In Prophe- tis & Pa- tribus su- blimis alia eloquentia.

Vt ut tamen hæc fuerint, fatendum est quod res est, in Patribus, & multo magis in Prophe- tis sublimem aliam eloquentiam cerni, si quis

A eorum vim, & copiam dicendi, cum Ethnicis, & quantiscunq. Oratoribus conferat: VI-

delicet ij cum ad verissimam CHRISTI Ren- gionem, vnicam veritatis magistrā, Audi- tores instruerent, ad beatam atque æternam vitam impellebant, Quo sine conatu nemo eloquens merito appellari potest. Fuerit qui- dem aliquis apud Gentiles disertus, at num- quam eloquens dici potuit; cum lingua (vt LINGVA quādo suo fungitur of- ficio.)

Itaque & sapienter Ioannes Franciscus Picus Mirandula, cum inquit. Legebam superiori- bus diebus fortè per ocium, Tusculanam ip- sam Ciceronis quæstionem, vbi maximo ef- fert præconio verba Aeschynis, aduersus De- mosthenem inuehentis, tamquam magnam & vim, & artem contineret: eaq. diligēter exa- minauit: Nec multo post tempore desumpsi in manus Esaiam Prophetam, Hebræo popu- lo minantem: Nulla ferè similitudo; adeo hic vehemens, sublimis, copiosus, resonans, terro- rem incutiens, & veram artem vndique spi- rans. Quenam rogo comparatio inter orato- ria illa tela ipsius Aeschynis, & Demosthenis, aut alicuius alterius Oratoris, à fabulosa Græ- cia celebrati; & hæc nostri Prophetæ verba?

Audite cæli, auribus percipe terra; quoniam Dominus locutus est. Filios enutriui, & exal- tavi; ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domi- ni sui; Israel autem me non cognouit, & po- pulus meus non intellexit. Væ genti pec- catrici, populo grani iniquitate, semini ne- quam, filijs sceleratis: Dereliquerunt Domi- num, blasphemauerunt Sanctum Israel: aba- lienati sunt retrorsum: super quo percussam vos? Et quæ sequuntur. Illudq. potissimum admirandum, totum Vetus Testamētum, cum aliqua parte Novi, ex Hebræo in Græcum, Latinumq. sermonem versum, eloquentiam, quæ in propria lingua summa ei inest, non perdidisse etiam in peregrina: Et cum apud nos rudis potiusquam eloquens oratio eius videatur, vim persuadendi maximam obtine- rit. Non mouent, non persuadent sacra litte- ræ (vt scribit Ioannes Picus patruus ad Her- molaum) sed cogunt, agitant, vim inferunt. Legis rudia verba, & agrestia; sed viuia; sed animata, flammæa, aculeata, ad imum spiri- tum penetrantia, hominem totum potestate mirabili transformantia. Dignum autem ani- maduersione est (Augustino auctore) quod si- cut quædam est eloquentia, quæ magis etatem iuuenilem decet, est etiam quæ senilem, Nec iam dicenda est eloquentia, si personæ non cō- gruât eloquentis; Ita est, quæ viros summa au- ctoritate dignissimos, planèq. Diuinos decet: Et hæc Scriptores illos Bibliæ locutos, ait; nec ipsos decuisse alia, nec alios ipsa: Eifq. aucto- ribus, vbi ipsos intelligit, nihil non modò sa- pientius, sed nec eloquentius videri sibi, affe- rit:

LINGVA quādo suo fungitur of- ficio.

Lib. 2. cap. 2. Exam. van. doct. Gent.

ESAIAS ver- ba cū Ver- bis Aeschy- nis confe- runtur.

SACRÆ lit- teræ nō so- lū mouēt, atque per- suadēt, sed cogūt, agi- tant, vim inferunt.

ELOQUEN- tia quædā iuuenilem; Alia seni- lem etate decet.

Nil sapie- tius, aut e- loquentius Diuinis lit- teris.

rit: neque artem dicendi eisdem affe- rasse, sed sapientiam ipsam, de domo sua, id est de pectore Sapientis procedentem, tanquam inseparabilem famulam, etiam non vocatam, sequutam eloquentiā. Tantum profectò abest, vt lenocinia dicendi, fucataq. orationis ille- cebras, sacra sibi procurent eloquia, vt nihil oderint magis. Demetrius Phalereus (vt Eu- sebius Pamphilus auctor est) à Theopompo au- disse affirmavit, nonnullos cepisse quædam, à Scriptura Hebraica translata, Græca oratio- ne exornare, & illic magna turbatione per- cussos; magno studio Deum orasse, vt scirent, cuius rei gratia id sibi accideret; audiuisseq. per somnium, quia res Diuinas lenocinio orationis inquinarent. Et Theodotum Trage- diarum Scriptorem, luminibus captum, cum nonnulla à Iudaica scriptura ad fabulam quan- dam transferre vellet. Idem copiosè docet, ipsos Philosophiæ principes, & sequutos He- braicam disciplinam, & illam summis laudi- bus extulisse, vtpote præcellentem, & prima- riam. Nec certè mirandum, si reuelata Di- uinitus mysteria hominum placita longè tran- scendunt; quando ea ab luce inaccessibili de- scendentia, perspicuis ingenijs, suiq. capaci- bus, se infuderunt; quæ postea vtilitatis pu- blicæ causa, Diuinoq. iussu inuulgantur. Eam autem philosophiam, quam homines, in igno- rantie tenebris degentes, vestigarunt, & multa etiam cum nube sparserunt in populos, multū subsidere, perspicuum est. Nam ipsius aucto- res quamquam aliquo naturæ lumine adiuui viderint, plura tamen coniectauerunt, quam viderunt, & naturæ infectæ vitio debilitati, & propria superbia caligantes. Hactenus Picus.

Lib. 8. de Præp. E- uang.

ORATIONIS Lenocinio qui res Di- uinas vo- luerunt e- xornare, pe- nas dede- runt.

CVR reue- lata myste- ria transcen- dant homi- num placi- ta.

PHILOSO- PHI CUR er- tauerint.

CICERONIS cum S. Io. Chryso- stomo colla- tio.

CHRYSO- STOMI vir- eus, labo- res, fructus

ludentium, fuit? At in exilio ille cum esset, ec- quis facile assequi possit, & quanta mala per- pessus sit, & quàm multos ad IESV CHRISTI fidem conuerterit? Ecclesiæq. Episcopis, & Sacerdotibus munierit? Quanta porrò illa, cum, Concilio Romæ habito, Decreto Inno- centij Primi Pontificis restituitur, à militibus, qui eum custodiebant, miris in itinere malis, & calamitatibus afficeretur; cumq. per Ar- meniam deductum, S. Basiliscus Martyr, in cu- ius tēplo antea orauerat, noctu sic affatus est. Ioannes frater, crastinus dies nos loco coniun- get. isque postridie sumpto Eucharistie Sacra- mento, seq. Crucis signo muniens, animam Deo reddiderit? Sed & horribilem Constanti- nopoli, eo mortuo cecidisse grandinem, & quatrduo Eudoxiam excessisse è vita, & deni- que eiusdem Chrysoptomi corpus insigni pom- pa, & hominum frequentia, Theodosio Arca- dij filio mandante, relatum Constantinopo- lim; cuius etiam viri reliquias veneratus, pa- rentum suorum veniam petierit: ac deinde Romam translatum, in Basilica S. Petri Vati- cana conditum, totq. per secula, dum in Cæ- lis agit Oratorem, eodem tempore in vniuer- so Orbe Christiano, multitudine pietate, splen- dore concionum, & librorum, laborum suo- rum fructum quotidie percipere. Hæc, inquā, humanæ fastum non dicam eloquentiæ, sed & cogitationis superant. Vt iam si Ciceronis orationes extollere, & obtrudere Iuuentuti expediat, certè istas alias gemmas omittere sine impietatis nota non oporteat.

Vides iam, optime, quisquis hæc legis, quantò iustius de istiusmodi Tubis id dici potest, quod de Pericle dicebat Aristophanes, quem fulgurasse, tonuisse, permiscuisse Græciam scripsit, quemque alij propterea Olympium vocarunt. Verumenimèrò illa Periclis enauerunt, restant interim isto- rum aculei in totius posteritatis animis, qui non contra Philippos, Antonios, Catilinas, Verres, sed aduersus alias Mundi pestes, Imperatores Apostatas, & Christianæ reip. turbatores, egerunt; quiq. dum cælestia præ- mia, non caduca proponerent, ac Dei Ec- clesiam fundamentis nixam æternis (non Humanas Respublicas) voce, atramento, sanguine fulcirent; in modicis temperatis- simi, in maximis grauissimi, non pluias (vt ait Pyndarus) aquas collegerunt, sed vno gurgite exundantes; Diuino Spiritus Sancti afflatu, cælestes dicendi vires exerne- runt, vt & extorserint de manu Mundi Mun- dum ipsum, & transuersos egerint Tyrannos, & Iudices; ac Trophæa beatissimæ ho- minum vbertatis intulerint in Cœ- lum, semetipfos conculcan- tes, vt per semetipfos tanquam per gra- dus attolle- rentur ad Deum.

S. Basili- scus Mar- tyr.

Periclem fulgurasse inquit Ari- stophanes.

Oratoris præstantissimi species in Paulo Apostolo ex Ioanne Chrysoſtomo. Cap. XII.

Q uomodo (inquit) Paulus cum illa arte vilissima tantam potuit inspirare virtutem, quantam ipse rerum testatur effectus? Homo etenim ignobilis, abiectus, & circumforaneus, qui artem exercebat in pellibus, in tantum virtute progressus est, vt vix triginta annorum spatium, & Romanos, & Persas, & Parthos, & Medos, & Indos, & Scythas, & Aethiopes, & Sauromatas, & Sarracenos, & omne prorsus humanum genus sub iugum mitteret Veritatis. Responde igitur, vnde iste opifex vilis, ac publicus, stans in loco artis sue, ac scabellum in manu gerens, ita philosophatus sit, & alios docuerit philosophari: gentes scilicet, vrbes, atque regiones: nec vim in se sermonis ostendens? Audi enim ipsum loquentem: Et si imperitus sermone, nec pecunias possidens: nam hoc quoque ipse testatur. Vique ad hanc (inquit) horam, & esurimus, & sitimus, & nudifumus, & colaphis cædimur. Et quid dico pecunias? cum ille sæpè necessarium quidem nõ haberet cibum, nec, quo se circumdaret, indumentum. Quod verò nec de professione clarus fuerit, ipsius discipulus ostendit, dicens: Quoniam manebat apud Aquilam, & Priscillam, propterea quod eiusdem artis essent. Erant enim scenofactoriæ artis. Non igitur à proavis nobilis, quippe qui tam vilis fuisse artis ostenditur: non à patria, non à gente: tamen progressus in medium, ac tantummodo apprensus, inimicorum cuncta turbauit, vniuersa confudit: & sicut in stipulas, aut in fœnũ ignis immisissus, omnia Dæmonum opera cõsumpsit, atque in quidquid voluit, omnia conuertit. At nobilis & eruditus erat forte persuasor. Nec istud quidem: nam hoc quoque ipse confirmavit, dicens. Et ego veni ad vos, non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annunciãtis vobis testimonium CHRISTI. Non enim iudicauit, me scire aliquid inter vos, nisi IESVM CHRISTVM, & hunc Crucifixum. Et sermo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis. Sed causa nimirum ipsa prædicationis erat idonea, quæ ad se pertraheret audientes. Accipe, quid etiam super hac re ipse pronunciet: Quoniam (inquit) Iudæi signa petant, & Græci sapientiam quærant: nos autem prædicamus CHRISTVM crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Græcis autem stultitiam. Sed securitate ac libertate perfunctus est. At omnino à periculis nunquam respirauit. Et ego (inquit) in infirmitate, ac timore & tremore multo fui apud vos. Cum igitur prædicator, & imperitus, cum etiam pauper essem, & prorsus ignobilis; & quod prædicabatur, non modò commendatione sui esset vacuum, verum etiam offensione plenissimum, & auditores ipsi inopes, imbecilles, atque omninò nulli, & pericu-

Hom. 4. de laudibus Pauli.

PAVLVS vt ignis in stipulas omnia Dæmonum opera cõsumpsit.

Ala tam crebra, tam varia non doctoribus solum, sed etiam discipulis imminerent, & crucifixus esset, qui annunciabatur, adorandus: nonne satis liquet, hoc tantum opus non humana, sed Diuina fuisse virtute perfectum? Hactenus Chrysoſtomus.

PHILOSOPHICA

M. TVLLII.

Cap. XIII.

Am verò ad Philosophica referuntur, quæ de Officijs, de Legibus, de Republica, de Amicitia, de Senectute, de Finibus bonorum & malorũ, de Tusculanis, de Academicis quæstionibus, de Fato, de Vniuersitate, de Natura Deorum, de Diuinatione, de Paradoxis, de Arati versibus Cicero scripsit: Hortensium, qui perijt, vt & penè vniuersa Tractatio de Republica, omitimus: Somnium enim Scipionis dumtaxat habemus, & fragmenta quædam, quæ Carolus Sigonius collegit. At in plerisque horum non magis elegantia, quàm species etiam quadam pietatis attendenda est. Ideo non Ethnici solum, quales Plinius, & Seuerus Imperator, libros de Officijs haud deponendos de manibus indicabant, verum etiam indoluit Augustinus, mirari omnes linguam Ciceronis, pectus non item. Inciderat nempe Vir ille, dum adhuc esset Manichæus, in Ciceronis Hortensium, quo libro vituperatam ab Hortensio Philosophiam Cicero commendabat; & vt ab Deo sensum euocabatur ad Veritatis lucem, sensit se lectione illius libri immutatum, vt & ea verba depromeret. Et ad te ipsum, Domine, mutauit preces meas, & vota ac desideria mea fecit alia. Viluit mihi repente omnis vana spes, & immortalitatem sapientiæ concupiscebam, astu cordis incredibili; & surgere iam cõpseram, vt ad te redirem. Non ad acuendam illam linguam referebam illum librum, neque mihi locutionem; sed quod loquebatur persuaserat. Sic Augustinus. Lactantius verò ante Augustinum appellat Ciceronem, & perfectum summumque Philosophum, & interdum Romanæ philosophiæ principem. Videlicet iacentem vique ad id sæculum Philosophiam, nec vllum habentem lumen litterarum Latinarum, excitandam & illustrandam sibi putauit Cicero: Id quod præcipue fecit de ijs, quæ ad Moralem Philosophiam attinebant. Quamuis vbi de Deo locutus est, Platonem maxime sectatus, eum huius Mundi opificem; mentem solutam, & ab omni concretionem mortali segregatam; omnia sentientem, & motientem; in omnes beneficium, & liberalem; omnibus animantibus commoda, quibus vtuntur, lucem, qua fruuntur, spiritum, quem ducunt, impertientem; bonis præmia persoluentem, improbos pœnis afficientem sempiternis; legum auctorem, & originem celebrat: Verum-

LIBRI de Officijs habitus in honore, etiã ab Augustino.

Augustinus ex lectione libri Ciceronis immutatus.

Lactantij testimonium de Cicerone.

Verumtamẽ cum multa sint digna animaduersione in ijs, quæ de Fato, de Natura Deorum, de Finibus bonorum, & malorum, scripsit, ea neque adolescentibus, temerè prælegenda sunt, ac si quando percurrere placeat, tum ea cautio adhibenda est, quam de legendis Historicis, vbi in eiusmodi res impegerit, præmonuimus. In ijs autem, quæ ad Naturalium rerum Tractationem pertinent, multa desiderant docti, siue quod Ciuilibus negocijs differtus haud nactus est orium, quantum ista tractatio deposcit: siue quod Platonicum dicendi modum, eloquentiæ studio libentius amplexus, à methodo interdum, longius absit: siue potius quod dum Stoicos, Academicos, Epicureos audiisset, minus inter Peripateticos versatus sit.

De moribus igitur cum diligentius Cicero scripsisset, facilem præbet occasionem Deum amatibus, vt cum suis libris de Officijs, libros de Officijs S. Ambrosij, & Lactantium Firmianum de Vera, & falsa Iustitia, ceterisque virtutibus, vt & cum nonnullis S. Augustini libris de ciuitate Dei; libellum de Amicitia, cum ijs, quæ de charitate Catechismus Romanus habet; libellum de legibus, cum eiusdem Catechismi Decalogo coniungat: Qua collatione mirum est, quàm ipsi quoque adolescentes à teneris liquida Veritatis cognitione, & amore imbuerentur: cum si ad hæc omnia, prudens præceptor adiungeret nonnulla, quæ ex Platonica, Peripatetica, & Christiana Iauelli Philosophia Morali habentur ad manus, vix dici potest, quantis firmamentis Christiana ingenia aduersus hæreses, Atheismos, scelera omnia (Deo miserante, ac iuuante) præmunirentur.

DE IMITATIONE.

Et reliqua sanè, quæ ad Ciceronem imitandum spectant, aut ex ijs percipi possunt, qui prudenter hac de re scripserunt, Quintiliano, Ioanne Francisco Pico, Viue, Longolio, Paulo Corteseo, Bembo, Bartholomæo Ricio, Iulio Cæsare Scaligero, qui etiam contra Ciceronianum Erasmi scripsit: ne quid dicam de Bruto, Salustio, & alijs; Quibus, cum olim minus probaretur Ciceronis Ilylus, si nonnulla in eo notarunt, quæ ad hanc rem faciunt: Aut ex Interpretibus ijs, quos tanquam præstantiores, non ita pridem accepimus in vnum collectos ex Aldina officina Veneta, qui mox subijciuntur. Interim verò meminere, quibus cura hæc delata, suscepta est, vt id faciant, quod his verbis monemur:

Rectis cum primùm studijs intendere cæpi; Hoc perfectũ habui, vt seruare: quidve deceret, Quid nõ. Nã sapere, utroque hoc finitur: honesto, Et vero. mox deinde igitur fit proxima cura, Participare alios: tum quæq. ex ordine rerum, Lecto, composito, puro, sermone docere.

Extant autem epistolæ tres, vna Petri Bembi, duæ Ioannis Francisci Pici, inuicem scriptæ, de Imitatione, quæ attentè legenda sunt ab eo, qui cupit in hac tota re (quod ad linguã Latinam attinet) rectissimè incedere. Inueniuntur illæ inter opera eiusdem Pici editæ:

A qui, vt erat peracri iudicio, omnibus autem disciplinis excultus penè ad miraculum; ac verò cerneret Bèbum Ciceroni additissimũ; quoniam deberet esse, siue in illo, siue potiùs in pluribus imitandis rectissima ratio, conatur exprimere. Quam epistolã cum Bembo non prorsus æquo animo excepisset, prudenter, & eleganter suam tutatus sententiam, sic Pico de eadem ipsa imitatione respondet; vt, cum pleraque doctè moneat, quale illud est, vt Ciceronis fustorem sæpè dictionem, peccataque, animi vitio, & iudicij quadam peruersione contrasta, non sint imitanda; impingat tamen in eiusmodi verba, qualia sunt, Mediusfidius, Mehercule, Animi nostri à Dijs immortalibus formati, Si quis Deus, &c. quæ si reniuisceret Bèbus, haud dubito, quin statim è suis scriptis expungeret, nimirum veritati, & religioni minus quadrantia. Eidem igitur Bembo respondit iterum Pico doctissima altera de imitatione epistola; quæ quoniam plena succi est, eo autè consilio in hac Bibliotheca construeda ducimur, vt non tantum Auctorum nomina, quantum ipse aliquæ res, quæ maximè ad doctrinam cum pietate coniungendam faciunt, quasi gemmis hinc inde collectis, & proprio loco dispositis aptemus; Idcirco tertiam hanc epistolam Pici integram, ex qua duarum superiorum sensus elici potest, adiungendam de Ciceronis operibus tractationi, existimauius.

Bèbus quæ senserit de imitando Cicerone.

Ioannis Francisci Pici Mirandula Comitit Epistola de Imitatione ad Petrum Bembum. Cap. XIV.

Non eram nescius, Bembe, si, quæ de Imitatione cõceperam, ea ad te perscripsem, fore, vt in irritatos crabrones incurrerem. Verum hoc me consolabar, quod eorum aculeos plurimum habere dulcedinis, & quidem suauissimæ, non ignorabam: vt qui sedem haberent in aluearibus dulcissimarum apum, quæ tantum Arpinatis mellis ipso in ictu relinquere solerent, vt sine Pæonijs herbis, sine vlla vulneris obligatione, ipsa per sese sanitas accurreret. Qua in re me nihil sanè sefellit opinio. tantum enim suavis acrimoniæ præseferunt illi ipsi aculei, tantumque me tua simul & pupugit, & oblectauit oratio, vt iterum pungi cupiam, quò possim iterum oblectari. Sed quanquam tu es in scribendo multum accuratissimus, locus autem ad me impugnandum amplissimus preberi tibi videretur; quæ tua tamen est modestia, quibusdam illum quasi punctis angustum reddidisti. Nam & paucula quædam carpis, & multa præteris filètio: Multum verò de tuo imitationis instituto, & grauitate, & doctè perscribis. Ego verò ad omnia ea respondebo, & nonnulla etiam, si quando sese obtulerit occasio, quæ priori epistola mea contra imitationem minimè attuleram, non grauaabor afferre, quò minus me peniteat, aduersus

PERLEGE Lector nec te legisse poenitebit.

nis phano pingendum: Quoniam vno in corpore non poterant, quæ excellentem pulchritudinem omnino præsentarent, reperiri. Præxiteles verò cum vna ex Phryne nudatam, & ex Mari surgentem Venerem effinxit, Cupidinem verò nullo ab animali exemplo, præterquam in affectibus, quibus intus afficiebatur, exprefsit, fatis dedit intelligi, ex animo magis, quam ex efformata quapiam, & in materiam exprefsa imagine, posse pulchritudinem effingi, & manifestari: quando Cupidinem ipsum multò excellentissimam pulchritudine præstitisse matri, memoriæ proditum est. Ex animo itaque qui trahunt suo, & qui ex multis aliorum in eloquendo virtutibus vnum quasi corpus eloquentiæ conficiunt, ij optimè dicuntur imitari, non furari, aut mendicare; quod ij præstant, qui in concerpendis clausulis, & hemistichij veteris cuiuspiam auctoris, consenscunt. ij ipsi, si fortè eueniat, vt sine illo, quem colunt, peregrè proficiantur, aut casu quopiam impediuntur, quò minus eius ipsius compotes sint, scribere illis nihilominus incumbat, hærent in vestigio, nec hircere verbū possunt: At si nunquam loquantur, nisi ex commentario; aut nunquam loquentur, aut parcius omnino, quam Lacones, deq. aut nullis, aut paucissimis rebus fiet oratio. Ergo vis orationis, quæ conciliatrix est humanæ societatis, semper erit ex commentario petenda? O vanitatem operosissimam, ò seruitutem incomparabilem hominum, instar auium caueis inclusarum, quæ voces humanas, & nullas, nisi quibus identidem ferula etiam magisterio affuerint, reddere nequeunt. Ac sanè M. Tullij de Imitatione definitio, quam attulisti, nobis abundè suffragatur, tantum abest vt refragetur, aut noceat. Nam aliquorum similes esse oportere docuit, qui imitentur, notæ alicuius: Id autem est, imitari virtutes, vitia relinquere: Similis enim potest quispiam esse Ciceronis in facilitate, & perspicuitate, & maiestate; Cæsaris, in elegantiâ verborum, & candore; Salustij, in breuitate, & sententiarum grauitate; Columellæ, in ornamentis; Celsi, in nitore; Plinij, in lenitate: Idemq. poterit elūbe illud, quod redundans & Afianum, si quod tamen est, at certè & antiqui & magni Auctores ita sensere, in Cicerone damnatum effugere; eiusdem auctoris repetitiones nimias declinare; cauere à ficitate Cornelij; à nimij Columellæ floribus, à neglectu Cæsaris; ab obsoletis, & Catonianis Salustij verbis abstinerere. Neque enim tua illa recipio, imitatores cuiuspiam auctoris, totam eius styli faciem exprimere oportere. quòd si nani illam infuscarint, quid erit causâ, vt nequeant lucem pro tenebris reponere? si etiam vulnera malas, aut nasum deformarint, frontem, aut oculos nequeam imitari? quasi aperta Laccnæ, & operata Thepsiæ non potuerit Apelles dumtaxat exprimere, aut Lampetæ, supercilia tantum, aut aliqua solum ex ijs, quæ apud Philoxenum laudauit Cyclops in Galatea? po-

Quinã optime imitantur, non autem furantur, aut medicant.

Vis orationis conciliatrix humanæ Societatis.

Ciceronis definitio de imitatione.

Iudicium de stylo Ciceronis. Cæsaris. Salustij. Columellæ. Celsi. Plinij. Cornelij. Catonis.

terit inquam id præstare is, qui ita erit animo affectus, vt quod est vniuersiufque optimum & experiatur, & agnoscat in sese, vt id tandem sequatur, & ab eo, quod illi est aduersum, penitus abhorreat. Neque enim eum, qui huic obeundo muneri sit aptus, volo, vt mentis emotæ, vt obliuiosus, vt tardus sit; sed perspicaci ingenio, memoria tenaci, solertia præterea, & industria non mediocri: Neque etiam volo, vt ex hoc, & ex illo quidquam decerpas; vt ex modis loquendi dissimilibus ita orationem, tanquam ex diuersis pannis centonem consuas: sed vt consententur omnia, ex ijsq. ipsis tua propria phrasibus, quæ nulla sit eorum, præclara illa tamen, & digna laude coalescat: atque ita instar apum, diuersis ex floribus, non ipsos exprimes flores, sed dulcissimum illud aut Hymetium, aut Hybleum mel coagmentatum. Atque hæc quidem fatis (vt puto) futura sunt, pro refutandis ijs, quibus nostra de multorum Imitatione & Idea animi propria; reijciebas: Respondi enim ad Epicheremata omnia, quamquam singulis non eodem modo. Nunc, quod neminem vnum (quod tamen tu conducere existimas) imitari oporteat, & de tuo inter imitandum instituto verba faciam.

Neminem vnum expedit imitari.

Imitari nos vnum quempiam omnibus in rebus, & modis scriptorem, nec debere, nec posse, prioribus litteris patefactum existimabam: atque ex ijs, quæ hæcenus disputauimus, opinor abundè confirmari potuisse: sed minutè tractanda res est, & exemplis etiam (vt arbitror) munienda. Si nullum tuum iudicium, Bembe, in scribendo sequare, sed auctoritati cuiuspiam auctoris omnibus in rebus pareas, quid tandem ex ipsa tua imitatione conficies? Similis, dices, siam. At quonam pacto? Imitabor, iniques, omnia, quoad similes euaseris. Sed si prorsus eadem non dixeris, & eodem modo, eisdem verbis, figuris, lineamentis, numeris, dissimilis & eris, & iudicaberis: Atque hæc ratione imitator non fueris: quoniam talis, nisi à proposito recedas, esse non potes, nisi similes euaseris. Sin autem ea omnia præstiteris, similem tute ipsum fortasse factum arbitraberis; alij, vel illum quem imitaris, non te, qualem vis haberi, esse decernent, aut furè, aut merum exscriptorem iudicabunt. An ignoras, proditum memoriæ, Criticum illum Aristophanè, consensu docti illius catus, ad Philadelphum litterarium certamen congregatum, eum damnasse furti, qui materiam ex sese non fabricasset orationis, hoc est non propria vsus esset inuentione? Quid putas, futurum fuisset, si alicuius auctoris cæsa, & membra furto sustulisset? Tantum prisca illa ætas monebat studiosos litterarum, vt homines tandem vellet se esse, non simias: quod subsecuta sæcula custodisse, illud sit indicio, quòd & Terentius à furis nomine maximopere abhorruit; & Manlius gloriatus est, sese nõ furtum, sed opus editurum; vt qui neminem vnum sequeretur: quasi tacitò doceret, imitatores nimios, à furibus nihil omnino differre. Dices, non esse necessa-

Scriptor furti damnatus.

Opus non furtum esse edendum.

necessarium vti nos aliorum inuentione, vt similes habeatur ijs, quos duximus imitandos; sed opus esse nostram, qualiscunque ea fuerit, veterum nominibus, tropis, numeris, clausulis, periodis, tanquam proprium corpus, panno, peregrinisq. coloribus circumuestire: Sed laruæ, simulachra, & euanidæ vmbra potius quam homines dicentur; ijs similes quos cupiunt repræsentare: Decret enim viuudum robur, & spiritus. Atqui prioribus in litteris ostendimus, inuentionem, quæ tanquam materia orationis & est, & habetur; & dispositionem, quæ illi aptetur; & elocutionem, quæ vtriusque conueniat; sequi oportere: Si secus fiat, risus non demiratio excitabitur: quem admodum fieri quandoque affolet, quum pictores quidam postremi ordinis, nec symmetriæ vilius, nec colorum, nec vmbRARUM memores, extrema quedam lineamenta ducunt, præclaris pictoribus fortè similia; actutumq. autumant, se illos probè fuisse imitatores: sed euenit, vt suis, quas pinxerint, imaginibus postea nomen inscribant eius ipsius, quod repræsentare cupiebant, animalis: alioqui, quidnam essent moliti, haudquaquam internosceretur. Quòd si paulò etiam eruditiores fuerint, ni tamen ex animo id ipsum prompserint simulachri, quale auctor ille prompsit, quem imitantur, neutiquam similes futuri sunt, etiam si omnem operam, curam, omnem denique diligentiam posuerint in imitando. Est id ipsum sæpentero videre in curiosis imitatoribus, qui scribendo cum nequeant quem maximè vellent, imitari, similes sese tamen haberi, & cupiunt, & dicunt, non minus & amantes, & admirantes sua, quam suos Delphini filios. Ac memini, olim me hospitio ad multos menses quandam excepisse virum, doctum alioqui, nec malorum, vt videbatur, morum, sed tanta in effingendo Cicerone cura, ne insaniam dixerim, laborabat, vt semetipse dum quod volebat, omnino non posset assequi; penè cruciaret: quapropter sæpè, quæ composuerat, dum recitaret, vt qui se filium esse non nosset, exclamabat identidem, repetebatque: Audite Simiam Ciceronis. Fit etiam quandoque, vt vel vnum tantum ex multis detur assequi, & id quod propriè, maximèq. imitandum esset, peruertatur. Quòd olim à discipulo quodam Apellis factum, me legisse memini. Nam quum magistrum imitaretur in Helena pingenda, ac simulachrum gemmis, margaritis, auro, purpura referisset, Helena pulchritudinem sibi ipsi expressisse videbatur: non ita tamen visum Apelli, qui diuite cultu pulchritudinem imitandam admonuit. Hoc ne aliud, quam manum, & colores non conuenisse cum animo, cui iudicandæ pulchritudinis, & arbitrii, & potestas? An putas, Bembe, villos nostri temporis Ciceroni fore in loquendo similes, nisi in intelligendo etiam similes fuerint? Sanè Augustinus eos non probat, qui linguam Ciceronis tantum, non pectus admiratur: vt qui progendo.

Mali Imitatores similes malis Pictoribus.

Peruertitur, quod est maxime imitandum.

Ciceroni in dicendo similes, nisi in intelligendo etiam similes fuerint.

A bè nouerit, eruditam, & ornatam linguam non nisi ab exculti pectoris imaginibus prodire potuisse. Hoc quid est aliud, quam cum forma conuenire materiam, & elocutionem inuentioni, atque dispositionem ad vnguem iungi, & tanquam (ita dixerim) ferruminari oportere? Sed finge, quæso, te materiam eandem, aut non dissimilem; finge etiam, potioem, nobilioremq. inuenisse; putabisne propterea, posse te illam ipsam Tulliana elocutione pertractare? Vbi enim eadem erunt periodi, cæsa, membra, pedes, & numeri, apud illum semper varij? quæ quidem varietas indeprehensa est. Alij enim habentur in actionibus: nam illa omnino est popularis oratio: Alij in libris Philosophiæ, quibus doctis scribebat: Alij in Epistolis; atque ijdem etiam sæpentero diuersi, vt diuersi erant & animi, & affectus, & res, de quibus agebatur, & homines, quibus sua sensa per litteras significabat. Periodi cæsis, membrisque, constituuntur: Hæc verò nominum, verborumq. compositione, atque conflatu constant: Illa verò compositio, atque commistio tam est varia, quam sunt in oratione clausule, quas magis ad numerum nosse non potes, Quam.

Scire, quot Ionij veniant ad littora fluctus.

Sola enim verbi cuiuspiam transpositione variantur: nec pedes, & numeri statim sunt, atque perpetui. Eos ad aurium iudicium, quod est quidem longè diuersissimum, Cicero relegauit. Quare non semper ab exemplari, quasi à Prætoris edicto, aut à duodecim tabulis petendi sunt, sed ex animi, auriumq. sententia. Neque enim audiendi, qui etiam à bonis iudicijs explodi, existimant, sese Ciceronis imitatores esse, modò duo nomina, vel ad summum tria in calce periodi scrupulosè etiam obseruauerint, vt illud esse videretur, quoad numeros sæpè repetierint, & tui & mei loca, quantum spectat ad elegantiam, diutissimè pensitarint, quasi hæc ipsa etiam, quandoque illa non variauerint, diuersis & pedibus, & numeris; & lineamentis vsus. Atqui gratis etiam tibi pro veteri nostra amicitia concedo, vt istiusmodi sandalia, de quibus priore epistola fecimus mentionem, è Romanis ruinis tibi ascineris, vt in vestigijs Ciceronis inoffensè possis ambulare: do etiam, vt tuis pedibus, instar Sicyonei calcei eleganter aptentur; ad reliqua corporis membra quum perueneris, quid fiet? Neque enim ex sandalijs homines vestitur; amictus alij asciscendi sunt: sed quoniam eorum nomina veriùs quam rem tenemus; & figuræ magna ex parte nobis compertæ non sunt, periculum erit, opinor, ne paludamentum pro toga; ne lacernam pro abolla; ne tunicam etiam pro chlamyde, capias. tanta est antiquarum vestium nostris temporibus ignorantia. puto etiam quandoque deligi inconsultò posse pro sago masturcam, & sarrabaram. Sed eo procede, vt imagines, Apellem te, aut Zenosim, Phidiam etiam, & Praxitelem, & Lysippum,

Animi auriumq. iudicium.

Varijs corporis partibus varios amictus esse asciscendos.

pum, & Pyrgotelem excitasse ab inferis, vt tibi non vestes, sed corpus Ciceronis, repræsentent. vbi enim magni illi artifices tibi vel pennis, vel celo, vel arte fusoria imaginẽ eius ipsius sub oculos posuerint, suo ipsorum erunt officio perfuncti, pictus tamen ille, vel marmoreus, vel æreus Cicero fuerit, non carneus. Do etiam aliquid plus. carnem, quæ fuerit Ciceronis assequantur imitando: at animum, at spiritum, quibus illa informabitur? Num igitur verus ille solum habendus Cicero, qui scilicet formam orationis concipiebat animo, & viuendum robur adijciebat, & gratiam, mox huiuscemodi omnes promebat animi motus, interprete lingua? Oportet itaque gerere animo conceptus Ciceronis: esse præterea instructos rerum multarum, & magnarum doctrina, & experimentis eos, qui se existimant, viuum linguam Ciceronis esse consecutos: ne si Tulliano careant spiritu, eos Cato nuncupet Mortuaria glossaria. Dices fortasse, te verba primùm obseruaturũ, inde numeros, & lineamenta, structuramq. omnem, nihilq. prorsus afferre, quod non sit etiam allatum à Cicerone, nec alijs omnino loqui de rebus velle, quàm de ijs, de quibus ipse differuit. Hoc furari erit, Bembe, non imitari. Hoc Aristophanes ille non ferret, tantum abest vt probaret, quando etiam vt poena afficeretur, censuit, qui, quæ alij dixissent suis in lucubrationibus, ipse retulerit; idq. eius iudicium totius penè Græciæ, quæ cum maximè litteris florere credebatur, consensu publico est approbatum. Venio ad imitandi rationem, quam te ipsi tibi proposuisti dicis Ciceronem profa oratione, versu Virgiliũ; & quam tibi dediscere, & aboleri ex animo phrasim, perdifficile fuerit, quæ ex fontibus auctorum secundi ordinis imbiberas, vt quæ impedimento esset hauriendæ celebratissimorum auctorum elocutioni: nequam enim tibi rem futuram cum ijs, qui se neminem imitari profiterentur; quoniam scribendo parum admodum profecisse tibi viderentur; & cum suis libris, atque scriptis planè inuisos, ac despectos iacere. Ego quidem, ni te viderem, Bembe, tam Ciceroni addicẽ, quàm qui maximè; & in eius nõ solũ verba (quod dici affolet) iurare, sed apices etiam litterarum, & puncta, quibus interstinguitur lectio, tantquam in arcanis custodire; conarer in id, vti docerem, fieri non posse, vt sis omnino similis Ciceroni. Hoc enim aperit ratio Naturæ, quam ars imitatur, quæ eadem omninò esse non potest, vbi est naturæ ipsius in temperamento diuersitas. Hoc dicitur Idea, siue species ipsa dicendi, quæ ita sese habet, vt numerus (auctore Aristotele) qui vel additione, vel detractone vnitatis tam variat, vt sine vlla auctoritate, quilibet etiam è medio possit videre id ipsum esse τὸν ἀληθὲς: Quòd si dixeris, te ex imitatione, si non similem, propinquum tamen aliqua ex parte fieri; Ipse quidem tibi vt gratulabor, quòd imitando

Mortuaria glossaria.

Quid sit furari, non imitari. Iudicium Græciæ de Scrip̃toribus quibusdam.

Bebus profa Ciceronem, carmine Virgiliũ an sit imitatus.

A profeceris, atque inter imitatores; quando ista voluisti, egregium tibi locum vindicaueris: ita tamen non assentiar, solum Ciceronem, quanquam eximius ille, & extra omnem aleam haberi profa oratione, sic numeris omnibus consummatum, vt despectis ceteris, is nobis omnino sit proponendus, in quem nostra studia, & cogitationes dirigamus: Seligenda potiùs ea, in quibus eminet, & asciscendi ceteri sunt, qui quanquam aliqua re inferiores, præstare tamen alijs in rebus existimantur: Quod non solum ijs, quibus vsi sumus, rationibus tueri possumus, sed exemplo veterum omnium boni nominis scriptorum, qui non illum vnum, sed multos potius imitati sunt, & seipsos inprimis secuti, hoc est propriam animi Ideam, propensionemq. dicendi: Quæ de re prior in epistola, longo quodam discursu, fecimus mentionem. Quorum exemplum secuti sunt nostra tempestate plurimi, inter quos Hermolaus Barbarus conciuus tuus, Ioannes Picus patruus meus, Angelus Politianus, & qui ijs ætate anteibat Theodoros Thessalonicensis. Magnos hosce viros fuisse, nec tu negaueris, nec vllus, arbitror, qui inter viros bonos, & de litteris bene audientes locum obtinuerit. Eorumne aliquis te quæso, Bembe, Ciceronem est imitatus figura dicendi? De Hermolao id afferre non potes, qui sese totum Plinij addixit, Theodori sectator, qui in transferendo Aristotele, & Theophrasto, Plinij, Celsi, Columellæ delectatus est caractere, eis auctoribus, quos interpretabatur, consentaneo. Verbis sanè quibusdam Ciceronis vtitur, at non phrasi: alioqui satis ei non fuisset, quantum chartarum, aut in Piceno, aut in ripis Benaci decennio conficitur: & si quando aut epistolas scribit, aut in vertendis auctoribus Græcis, & Latino inferendis progmiatur, dici iure non potest Ciceronis assecla. Patruus stylus (vt de incomparabili ingenio, & doctrina sileam) Ciceroni magis accedit, quàm Plinio: sed proprium quiddam, & peculiare præ se fert. Politianus varius in dicendo, vt qui diuersos quandoque voluerit effingere, crebræ tamen in eo, acutæq. sententiæ; multa q. lectione & eruditione non vulgari sua referit opera. Si hos, Bembe, nullum antiquitatis vestigium redolere putas; si inuisos, & despectos iacere, quoniam vel omnes, vel eorum aliqui, se neminem imitari fortè profiterentur; tibi non subiraascar quidem; monebo tamen, vt dicas meliora. Viuunt enim in memoria hominum, victurique sunt, & fortè magis, quò magis hominum studia processerint. Neque enim reijcio Pindaricum illud ἀνέρας ὁ ἐπιλοιοῖται μάρτυρας σοφῶν ἄνθρωπων. De me verò illud tantum afferam, bene mecum actum putatum fuisse, si valuisssem Ciceronem effingere tantisper, dum posset dici, Vide quàm bellè is egerit, qui in imitatoribus arcendis ipse egregius imitator esse videatur: magnopere tamen

Ciceronẽ in dicendo non esse solum imitandum.

Iudiciũ de stylo Hermolai Barbari.

Stylus Theodori Gazæ.

Stylus Io. Pici.

Stylus Politiani.

tamen lætitia non exultassem. Illam potiùs imitationem maximi facerem, de qua Paulus loquitur Apostolus. Nam quanquam rectè loqui, præclarèq. differere, Dei donum esse non ambigo, quatenus elegans dicendum in bonis ducitur: si rerum tamen honestarum, & quæ ad felicitatem conducant, pondus non subist, eruntne aliud verba Ciceronis, quàm
Inanes sine mente soni, nugæq. canora?
 Propterea censui, me meis in scriptis, vt in omni vita, res magis, quàm verba præstare oportere; maioremq. omninò vim impendere in dirigendis ad normam veræ religionis animi affectibus, quàm in oratione ad Ciceronis amufsim lineanda: vt illo esse videretur sine terminanda. Atque hætenus de nostra controuersia, quam augere potiùs viderer potuisse, quàm minuere, si quæ à Græcis Rhetoribus quibusdam, & nonnullis Latinis afferuntur, euentilassem. sed nostra, quàm aliena, ad præsens attulisse fortè præstiterit. Tu autem amicè potiùs, quàm eleganter scriptam epistolam contemplatus,

Quænam imitatio maximi facienda est, docet Paulus.

Res magis quàm Verba esse præstandas.

A cui nec iustum triduum impendi, boni consulas, quæso. Neque enim egi, vt qui quartanam laudant, aut qui scribunt Encomia Theristæ, & Bombylos Panegyricis persequuntur: Scilicet, putasne, tempus mihi supereffe ad exercendum ingenium, quod vix possum tueri, ne tot molestiarum, quibus premor, molibus planè succumbat? putasne præterea, me non ex animo locutum, sed ad ostentationem potiùs: vt qui nolim cum alijs conuenire? Vera loquor; aut, si decipior, falsã tamen me scribere non putas existimes, velim; & libertate potiùs ingenij dictum, quàm seruitute. Illa enim ipsa libertate fretus, philosophorum etiam, qui maximi fuerunt nostra ætate, non probare doctrinam sæpenuerò soleo, vt qui Religionis nostræ res tam ratas, certasque habeam, vt nihil certius existimem: hominum verò sensibus, propriaq. industria nitentium doctrinas, & placita tam probem, quàm sese mihi aut vera offerunt, aut veri omnino similia. Vale.

CICERONIS EDITIO EMENDATIO

Interpres in eum aliquot. Cap. XV.

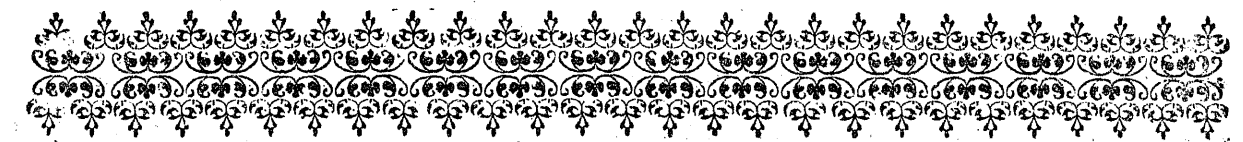
- * M. Tullij Ciceronis Historia, per Consules descripta, & in annos 64. distincta per Franciscum Fabritium Marcoduranum, ab anno post Romam conditam 647. ante Christum natum 103. vsque ad annum Urbis 720. Tom. I. Edicio hæc Venerijs apud Aldum anno 1583.
- Rhetoricorum incerti Auctoris libri Quattuor, Ciceronis de Inuentione libri Duo, cum Commentarijs M. Fabij Victorini. Tom. II.
- Topica cum Commentario Anicij Manilij Seuerini Boëtij, & Petri Vellij Gueuaræ. Partitiones Oratoriæ, cum Commentario M. Antonij Maioragij.
- * De Oratore cum Commentario Audomari Talæi. Tom. III.
- Brutus, siue de Claris Oratoribus. } cum Commen. Victoris Pisani.
- Orator.
- De optimo genere Oratorum, cum Commen. Ioannis Antonij Viperani.
- * Orationum libri Tres, cum Pauli Manutij Commentario. Tom. IIII. IV. V.
- * Epistolarum Familiarium lib. 16. cum Pauli Manutij Commentarijs. Tom. VI.
- * Epistolarum ad Titum, Pomp., Atticum lib. 16. } cum Pauli Manutij Commentarijs. Tom. VII.
- Epistolarum ad M. Brutum lib. 1.
- Epistolarum ad Q. Fratrem lib. 3.
- * Academicarum quæstionum editionis primæ liber secundus, qui inscribitur Lucullus. } cum Aldi Manutij Commentarijs. Tom. VIII.
- Academicarum quæstionum editionis secundæ liber primus.
- De Finibus libri Quinque.
- Tusculanarum disputationum libri Quinque.
- * De Natura Deorum libri Tres. Tom. IX.
- De Diuinatione libri Duo.
- De Fato liber.
- De Legibus libri Tres.
- De Vniuersitate, ex Timæo Platonis Liber.
- Arati versus à M. Tullio Cicerone conuersi. Et vbi aliquot in locis, iniuria temporis, Ciceronis versus amissi desiderantur, ij additi sunt ex Virgilio, Germanico Cæsare, Rufo Anieno, qui antea conuerterant.
- De Petitione Consulatus Liber, cum Valerij Palermi Veronensis Commentarijs.
- * De Officijs libri Tres, cum Aldi Iunioris Comment. Quorum secundus ad Christianæ normam vitæ ab eodem Aldo examinatur. Tom. X.

Dialogus

Dialogus de Senectute, qui inscribitur
Cato Maior. }
Dialogus de Amicitia, qui Lælius. } cum Aldi Iunioris Commentarijs.
Paradoxa. }
Somnium Scipionis. }

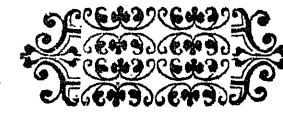
Hiscæ Ciceronis operibus haud additur libellus de Consolatione ad Filiam; quod ipsius non esse certis argumentis, cum alij, tum Ianus Guillelmus ostendit.

Ceterum, qui Marci Antonij Maioragij commentaria in libros Aristotelis de Rhetorica legerit, dum Ciceronis de Arte Oratoria libros expendet, magnam hauriet lucem & ad Aristotelis, & ad Ciceronis præcepta in rem conferenda.

I N D E X R E R V M, E T V E R B O R V M

Vtriusque partis huius Bibliothecæ. Obseruandum est autem vbi inueneris hanc litteram, P, eam significare partem. Vbi vero erit hæc nota, numeri 1. significari Primam. Vbi autem hæc nota, 2. ea significari secundam Partem. At vbi est scriptum Cic. significari Ciceronem, qui est vltimus liber siue Appendix ad Bibliothecam.

- A
- A**BNEGATIO fidei unde. pag. 319. e. parte 1. Absolutio sacramentalis quando diffrenda. 297. a. p. 1. & 298. c. p. 1. Eius formula. 299. c. par. 1.
- Academia caelestis. 17. c. p. 1
- Academiarum euersio quomodo à Sariana procurata. 54. b. p. 1. Parisiensis Theologorum parens. 258. e. p. 1. Salmaticensis optima. 46. a. p. 1. Hispanica alia. 17. b. p. 1
- Academici quæ in re felicitatem locarunt. 66. c. p. 2. Academici noui Peripateticorum, & Stoicorum censoris. 77. b. p. 2
- Accidens quid sit. 62. b. p. 2. Monstrat substantia doctes. 62. c. p. 2. Diuisio accidentium. ibid.
- Actio quid designet. 20. c. p. 2. Actio- num diuisio. 46. b. p. 2. Forenses in quibus consistant. 57. a. p. 2. Humane sunt materia Iurisprudentiæ. 12. c. p. 2. Porrentosa quanam. 213. d. p. 1
- Accursij errores ex historia imperi- tia. 36. c. d. e. p. 2. Iudicium de ipso. 53. c. d. p. 2
- Adam primus ut omnium parens, sic magister. 14. d. p. 1. In eo multa spe- cies in animo consignata. 62. d. p. 2. Ab eo ad diluuium quot anni flu- xerint. 205. d. p. 2. col. 2
- Adolescentes quid ad bene viuendum incitet. 408. b. p. 1
- Adoratio simulachrorum ex quo pro- cessit. 613. col. 1. p. 1
- Adrichomij cautio. 217. b. p. 1
- Ædibus sacris extruendis quanam arca paranda. 211. d. 2. col. p. 2
- Ædificia ingentia unde sepe ruant. 209. c. col. 1. p. 2
- Ægyptij falso de antiquitate gloriatur. 78. a. p. 1. Idem & Chaldaei, cur in- ter gentes habiti fuerint Theologi maximi. 257. d. p. 1. Ægyptij in Ma- thematicis peccarunt. 78. c. p. 1. Eo- rum annus breuior antiquus. 79. b. p. 1
- Æmulatio prestat imitationi. 22. b. 1. col. p. 2
- Æneas Rex primus Latij. 9. b. p. 2
- Ægrotus quando selu prognosticis re- linquendus. 152. b. p. 2
- Æquitas legum. 10. d. p. 2. Naturalis non est alligata locis. 138. c. p. 1
- Æsculapius ob auaritiã in Ætus fulmi- ne. 138. d. p. 2
- Ætas aurea, argentea, arca, & ferrea. 230. d. p. 1. Ferrea aduentu Domi- ni mutata in auream. 230. e. p. 1
- Æffectus quilibet præter naturã, eiusq. cause quomodo dignoscantur. 141. c. p. 2
- Æfrica vniuersa per S. Augustinum Ca- tholica facta. 332. a. p. 1. Ecclesia Africana, & occidentis seruat in sacerdotibus celibatam. 470. e. p. 1
- Ægriicola quid è Mathematicis perci- piant commodi. 177. d. p. 2
- Alcinoi Isagoge in Platonem qualis. 86. e. p. 2
- Albigei Hæretici à S. Ludouico eiec- ti ex Gallia. 139. b. p. 1
- Alchindi errores præcipui. 128. c. p. 2. Idem putat omnem causam habere infinitam virtutem. ibid. d. Omnia necessario contingere. 129. a. Omnia subesse motui caelesti. 128. d. Errat circa attributa Diuina. 129. e. circa sacrificia. ibid. a. b. vim characterũ. ibid. a. c. p. 2.
- Alciati consideratio de commentarijs in Ius. 37. d. p. 2
- Alexander Magnus nihilo melior esse- tus ob victorias, & cur. 121. a. p. 1
- Alexandrina schola per quosdam in melius mutata. 106. e. p. 1. Eiusdem numerosa librorum congeries. ibid.
- Algazelis errores. 127. d. p. 2. Is ponit omnem intelligentiam aternã. 127. e. Errat circa numerum Angelorũ. 128. a. Diuinã prouidentiam. ibid. d. circa cognitionem primi. ibid. e. Vlti- mam beatitudinem. ibid. a. Pœnam animæ. ibid. a. Eiusq. actionem. ibid. c. p. 2
- Algebra quid. 181. 2. col. p. 2
- Aliquid in alio esse, dici diuersimode. 602. b. c. p. 1
- Alphonsus Sancius è Societ. IESV opti- me de Sinu egit. 581. a. Sed plenissi- mè Michael Rogerius. ibid. b. p. 1
- Amadisij, & aliorum eiusmodi libri sunt prorsus ablegandi. 113. e. p. 1
- Amari quod ne scitur nequit. 326. d. p. 1
- Ambrosij de Platone iudicium. 78. a. p. 2
- Quid sit, quod dicitur in Scripturis. Ambulabant, & suspendebantur ani- malia. 190. a. p. 1
- Amictus varios varijs corporis partib. esse asciscendos. 25. d. 2. col. p. 2
- Amor Dei fons omnium legũ. 7. a. p. 2. Ex eo Diuina amoris lex. ibidem. c. Amor erga sensus, signum est, quod homines natura scire desiderant. 14. b. p. 1. Veri amoris Victoria. 292. e. 1. col. p. 2.
- Anabaptista Historiam Iobi fabulam impudenter appellant. 489. b. p. 1
- Anachoretica, & solitaria vita quid sit. 391. a. b. p. 1
- Anatome inspecta conducit ad sedan- das animi perturbaciones. 140. b. p. 2
- Andes longissimus omnium montium. 165. e. p. 1
- Andreas Masius notatur. 172. d. p. 1
- Angeli mali nec potentia, nec actu in- telligendi comparandi sunt cum bo- nis.

etiam alij linguis. 218. p. 2
Desiderij immortalitatis arguit mentem
Spiritualem. 605. d. p. 1. & 606. a. p. 1. Desideria prava verita sunt. 645. d. p. 1

Diligentia in deligendis Præceptoribus adhibenda. 35. a. p. 1
A Diluio ad Christi aduentum quot anni interfluxerint. 206. e. 2. col. p. 2

EPIBIONET cur Pauli epistola reprimatur. 488. b. p. 1
Ecclesia persecutio floret. 18. c. p. 1. Ecclesia persecutio ex Ariana peste. 55. a. p. 1. Ecclesia Romana ample à Deo restituta. quod illi ab hereticis demptum erat. 82. c. p. 1. Ecclesia in negotio principum Theologorum labor. 122. c. p. 1. Ecclesia quid sit. 220. e. p. 1. Ecclesia vnus spiritus per christum. 220. d. p. 1. Ecclesia dñna: crassa ignorantiam aliquorum. 316. a. p. 1. Ecclesia veteris studiū in admittendis ad presbyteriū. 337. d. p. 1. Ecclesiastica res: verbis ecclesiasticis tradenda. 346. a. p. 1. Ecclesia primitiua ordo in cōuertendis infidelibus. 464. a. p. 1. Ecclesia Catholica quibus nominibus vocetur. 490. e. p. 1. Ecclesia Catholica principatū semper tenuit Apostolica Cathedra. 503. b. p. 1
Ecloga sapientia sale condita. 271. d. 1. col. p. 2. Ecloga Virgilij Grace versata. 2. col. p. 2
Eclia quid sit. 33. e. p. 1
Editum Ferdinandi Archiducis de Ludimagostris in comitatu Tyrolsi. 333. c. p. 2
Editio Hebraica Moysis nunquam perijt. 106. b. p. 1
Editio septuaginta Interpretum magnum nominis. 173. d. p. 1
Editio Regie Bibliorum quid ultra Complutensem additum. 176. d. p. 1
Editio vulgata Latina authentica. 177. c. p. 1
Edmudi Cæpiani Soc. IESV epist. ad Oxonijs Academicos. 487. a. b. c. d. e. p. 1
Electores Imperij qui. 98. c. p. 1
Elegia qualis esse debeat. 296. a. p. 2. Qualem clausulam deposcat. 2. ibid. b. 1. col. p. 1
Ex Elementis constantia cur pereant. 627. col. 1. p. 1
Elementorum triplex genus. 2. ibid. Eleuari rotas quid sit. 190. a. p. 1
Eloquentia alia iuuenilem, alia senilem artem decet. 18. e. 2. col. p. 2
Eloquia Diuina ubi de rebus naturalibus, & historijs agunt: sunt verissima. 113. e. p. 2
Encomiorum discrimen inter Christiana. & Genilia. 16. b. 1. col. p. 2
Ennius summus Epicorum poetarum. 278. c. 1. col. p. 2
De Ennio varia testimonia. 2. ibid. c. d. 1. col. p. 2. A quonā eiusdem fragmenta collecta sunt. 2. ibid. b. & seq. 2. col. p. 2
Ens reale quid sit. 61. c. p. 2
De Epigrammate. 292. 2. col. b. & seq. p. 2. Eius partes. 2. ibid. e. Quomodo terminadum epigramma. 293. b. 1. col. p. 2. Genera. 2. ibid. c. Cautiones in Grecis, & Latinis Epigrammatibus. 2. ibid. e
Epilepsia nota certissime. 163. b. p. 2
Epilepsia an ad Damonem referatur. 162. c. p. 2

Episcopis

Episcopis, vel Principibus non detrahendum in concione. 378. a. p. 1. Eius sum. 369. c. p. 1. Episcopus in visitatione non statim per viā iuris procedere debet. 370. a. p. 1. Episcopus & alij non esse Deum ad animalium salutem consequendam rationes ostendere. 370. a. p. 1. Episcopus & parochia non essaria ad iurandum gregem. 375. d. 1. 376. a. b. c. p. 1
Epistola Patrum quantum excellent eas. quæ sunt Ciceronis. 4. b. 2. col. p. 2. in Cic. Epistolæ variarum inter se esse conferendas. 4. a. 2. col. p. 2. Cic. Epistola historica cum Cicero nianis conferenda. 5. c. 1. col. p. 2. Epistolæ formæ. partes. qualitates. 5. b. 2. col. p. 2. Epistola quid sit. 6. b. 1. col. p. 2. Eiusdem maiestas. 7. d. 1. col. p. 2. Eandē quæz dilarent. 7. e. 1. col. p. 2. Earundem de orō. 7. d. 1. col. p. 2. Earundem genera. 7. b. 2. col. p. 2. Epistola exhortatoria quid sit. 6. d. 1. col. p. 2. Epistola scripta sub Imp. 13. d. 1. col. p. 2. Quoniam Græcæ epistolæ scripserunt. 6. c. p. 2. ex Cic. Epistola Auctoris de utilitate Catechismi docendi. 315. p. 1
Epitome historia sacra vnde petenda. 227. d. p. 1
Equites Rhodij quibus precandi formulæ teneantur quoti die. 400. c. p. 1
Eorandem creatorum ceremoniam. & earum declarationem. 399. e. 400. a. b. c. d. p. 1
Professionis forma. 400. d. p. 1
Erasmi Roterodami Ariarorū fautor. 91. b. p. 1. de eo iudicij. Eius mortis causa. 2. ibid. e. Inconstantia. 92. d. p. 1. eiusdē & aliorū errores. 520. a. b. p. 1
Error veterum negantium animam esse corporis formā. 600. c. col. p. 1. Errores ex ignorantia historia orti. 36. b. p. 2. Ob religionem cum sapientia non coniungantur. 15. a. p. 1. Eos recte non scire. qui de Aristotele presantur plusquam debent. 94. e. p. 2
Esaiæ verba cum Aeschynis verbis collata. quantopere huius. & aliorum Oratorum ethnicorum verbis præpollent. 18. b. c. 2. col. p. 2
Esdras & Nehemias versati in aula Persarū. ubi Themistocles. s. c. p. 1
Essentia Dei conuenient multa. quæ nobis cognosci nequeunt. 69. c. p. 2
Ethica Aristotelis. qui interpretati sunt. 122. a. p. 1
Ethnici antiquitates mundi ignorauerunt. s. d. p. 1. Coacti veritatem restati sunt. 15. a. p. 1. An possint appellari eloquentes. 18. e. 2. col. p. 2. Eorū in re falsissima. diffensus. 72. b. c. p. 1. Cur Deus ystanta imperia largitus. 120. e. p. 1. Quibus Djs in secundis rebus. & quibus in aduersis sacrificabant. 161. a. p. 2. An verū Architeura methodum calluerint. 209. a. 2. col. p. 2
Eucharistia sacramentum. 747. e. p. 1. Quinā de ea scripserint. 649. a. p. 1. De utraque specie confessio Hæresi-

corum. 426. d. p. 1. An laicis danda sit sub utraque specie. 469. a. p. 1
Eucherij epistola Parænetica pulcherrima. 4. c. 2. col. p. 2
Euclide magistro non licet maiorem esse discipulū. 176. c. p. 2. Eius Musica ab auctore è melioribus codicibus restituta. 187. p. 2. Sectio regula Harmonica. 197. p. 2
Euentus rerum omnium non tribuendis. 9. a. p. 1
Eupolemum Græcum Moysen primū Iudæis grammaticam tradidisse testatur. 161. c. p. 1
Eusebii Casariensis in quibus res sui debeat. 105. c. p. 1. Eius aduersus Hieroclem liber est antidotum contra Philostrati cōmentum. 116. d. p. 1. Ethnicorum errores detegit. 188. d. p. 1. Librorum de præparatione Evangelicæ compendium. 2. ibid. Ethnicos reos fieri peragit. 189. a. p. 1. Topographiā Terræ Sædæ scripsit. 215. d. p. 1
Eusebii Emisensis propter Mathematicam ad Episcopatum non admissus. 204. b. 1. col. p. 2
Eustachij de Homeri iliade iudicium. 315. p. 1
Exemplaria Bibliorum diuersa indigēt castigatione. 184. b. p. 1. Hispani Theologi in ea quid præstiterint. 2. ibid.
Exemplum verbo efficacius. 287. e. p. 1. Hominis ab hæresi ad fidem conuersi. 404. b. p. 1. Cuiusdam qui paulatim sanctos spernens. etiam sanctissimā Trinitatem contempserit. 512. d. e. p. 1
Exercitatio particularis bonum efficit artificem. 141. c. p. 2
Exhortatio differt à consulatone. 6. e. 1. col. p. 2
Exorcista cur ab Ecclesia creentur. 163. c. p. 1

FABVLÆ rebus sacris non intermiscenda. 289. d. p. 2
Facienti verbo quid cōtineatur. 43. p. 2
Facultas naturalis quas habeat ministras. & quana ex illa oriatur. d. p. 2
Corporis facultates tres. 144. d. e. p. 2. & 145. a. Naturales supra corpus. se attollere nequūt. 607. b. p. 1. Anima tres. 609. e. 610. e. p. 1. An eiusdem vitatur animus post corporis mortem. 2. ibid. b. p. 1
Fatum. quod vocant Ethnici. refutat. 119. d. e. p. 1. In libris Ciceronis de eodem cautio seruanda. 21. a. 1. col. p. 2
Felicitas hominis in rebus corporalibus consistere nequit. 614. 2. col. & seq. p. 1. Hominis post mortem in quo cōstet. 615. 2. col. p. 1. Desiderij omnino expletū requirit. 615. 1. col. p. 1. Spiritus agnita ab Auicenna. 572. a. p. 1. Eius definitio. 65. d. p. 2. Dupliciter homini cōtingere potest. 60. e. p. 2
Ferdinandus Imp. ubique in Germa-

nia iuste doceri catholicum Catholicismum. 523. c. p. 1
In Ficinā adhibenda cautio. 85. a. p. 2
Fidei firmanda causa. quoniam Christianus Ecclesia dederit. 16. a. p. 1. Eam pro fiducia malè exponunt heretici. 182. d. p. 1. idē cum iustitia & charitate esse idem putant. 2. ibid. e. Est donū Dei. 263. a. p. 1. Ab ea ad charitatem progrediendum. 2. ibid. b. d. Opere proficere eā oportet. 316. b. p. 1. Exigit officij cordis & linguæ. 2. ibid. Romana ab Apostolo laudatur. 496. e. p. 1. Ea quid sit. 623. col. 2. p. 1. tanquam oculare specillū. 2. ibid. Similis nauis. ut Deus Nauclero. 624. 1. col. p. 1. Non aduersatur luminī naturali. 108. b. p. 2. Prima partes ei danda. secunda iudicio sensuum. tertia rationi. & c. 2. ibid. e. Christiana fidei præstantia. 169. b. p. 2. Fides pandætarū Florentinarum. 30. a. c. p. 2. Fides Deo adhibenda. 623. 2. col. p. 1
Filius Dei lumē veritatis. 20. e. p. 1. Sēper in Ecclesia pro vero Deo habitus. 530. d. p. 1. Cur homo fieri voluerit. 634. col. 1. 2. p. 1. Filiorū Iaphet sedes. 163. b. p. 1. Filiorū Gomer sedes. 2. ibid. c. Iauā sedes. 2. ibid. d. Cham. 164. b. p. 1. Chus. 2. ibid. e. Sem. 165. a. Arā. 2. ibid. b. Filij Chus nigerrimi. 214. b. 1. col. p. 2
Finis creationis nostræ & studiorum. 32. a. p. 1. Hominis. Deo seruire. 301. d. p. 1. 372. c. p. 1
Framij Nobilej in explicando Aristotele methodus. 105. a. b. p. 2
Fœmina quomodo in Iaponia dicantur felicitatem esse adeptura. 590. c. p. 1. quodnam earum decus. 1. 2. d. 1. col. p. 2. Illustrium plurimarum erga pauperes charitas. 171. b. p. 1
Forma quot sunt. tot esse creationes. 143. b. p. 1. Vbi eadem substantialis. ibi nulla naturæ distinctio. 615. p. 1
Francisci Bencij Socier. IESV. de Christi præcacione in horro elegia. 296. 2. col. p. 2. eiusdem de Gregorio XII I. elegia. 298. d. p. 2
Francisci Costeri Soc. IESV Christiana Institutiones peruales. 411. d. p. 1
Franciscus Dauidis sæpe hæreses uarianit. 538. d. p. 1. Trinitatem publicè pernegat. 2. ibid. e. quatenus Euāgelia recipiat. 553. d. e. p. 1. adhuc uiuentis fator intolerabilis. 557. c. morti adiuuatus. 2. ibid. b. Infamia. & mors horrenda. 2. ibid. c. d
Franciscus Iuninus Astrologus. monachus. Aposata. 206. e. 2. col. & seq. p. 2
Francisci Picij libri de præcacione secundum superstitiosum continentes. 205. c. 1. col. p. 2
Francisci Raimundi Socier. IESV Epigrammata. 292. a. 2. col. & 205. a. b. c. 1. col. p. 2. & 206. a. b. c. d. e
Franciscus Toletus Soc. IESV quorundam præstiti in Icanis Evangelij supra Iansenium. 212. c. d. p. 1. expeditur editiones aliorum illius laborū. In libros de Anima interpret opri-

I N D E X.

IACOBI Pontani Societatis IESV... Imagines sacrae... Imaginibus S. Trinitatis... Ignoratio veritatis, quid mali in Mundo egerit...

bus... Ignoratio veritatis, quid mali in Mundo egerit... Imagines sacrae... Imaginibus S. Trinitatis... Ignoratio veritatis, quid mali in Mundo egerit...

Quoniam ex ijs ad fidem Christianam cogi possunt... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia...

Intelligentia qua sunt supra Calum... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia...

I N D E X.

Intelligentia qua sunt supra Calum... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia...

Intelligentia qua sunt supra Calum... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia...

Intelligentia qua sunt supra Calum... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia... Intellectus, hoc in notiones agit, quod manum in materia...

I N D E X.

Vita Patrum prius legenda, quam... Vita Patrum prius legenda, quam... Vita Patrum prius legenda, quam...

Errata & quaedam Annotationes addita.

Prima Pagina 8. Linea 6. Lege. Ioannes. 32. 28. vires. 61. 35. suz. 78. 10. quam. 83. 15. Philippi. 83. 28. Argentorati. 55. 19. Iacobi. 97. 7. Germanos. 149. 53. often-

NON solum erga Catholicos, atque eos, qui ab Catholica Ecclesia quadantenus alieni sunt, necesse est, vt exerat se Christiani Sacerdotis virtus, & opera, verum etiam potissimum erga eos, qui sunt infensissimi Religionis hostes.

TIBI DOMINE IESV OMNIS GLORIA.

Regestum.

Prima ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ, Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz, Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii.

Excudebat Romae in Vaticano Dominicus Bafa Typographus Pontificius. Anno salutis nostrae. M. D. XCIII.

Hanc distinetur cum... et futura eo... Hanc distinetur cum... et futura eo...